

Ханс Шпајдел: О ИНВАЗИЈИ У ФРАНЦУСКОЈ 1944 ГОДИНЕ¹⁾

Немачки војни писац Ернст Јингер тврди да десант у Француској 1944 године са борбама које су му следовале до пробоја обалског фронта претставља једну од прекретница Другог светског рата и, „**можда, најзначајнију**“ (Подвукао М.З.). Јасно је да се и тај догађај, као и порази пред Москвом, Стаљинградом, па и Ел Аламејном, итд., могу сматрати неком прекретницом. Али је теже разумети зашто би се овај догађај, који се одиграо када је немачки пораз био очигледан, могао убрајати у најзначајније.

Не бисмо се ни освртали на ово мишљење да га не деле и многи немачки бивши руководиоци, па и добар део њиховог народа. Око инвазије исплеле су се код Немаца многобројне легенде, увукла се многа погрешна схватања, постоје и противуречни искази и оцене најпозванијих руководилаца. Све нас ово утолико више чуди што су догађаји о инвазији с противничке стране врло рано, свестрано и објективно описани и објављени.

Поставља се питање: шта је проузроковало овај став и овакве појаве око инвазије? До правилног одговора једино се може доћи ако се зна шта су Немци све очекивали од неуспеха инвазије, на основу чега су рачунали да ће до тога доћи и које су напоре улагали да би инвазију осујетили, као и како су се према њиховом гледању одвијали догађаји и, најзад, који су субјективни и објективни чиниоци довели до њиховог неуспеха. Не би било тешко одговорити на све то, када би постојала и са немачке стране нека службена или бар ауторитативна приватна обрада ове војне, као што је случај код Англо-Американаца. Али, тога нема, нити се то може ускоро очекивати. Постоје многобројни, по-

јединачни описи, општи прегледи, оцене и, већином, лична оправдања, што све, како изнесе немачки критичари, недовољно расветљава стварност, па шта више често уноси и пометње и омета правилно схватање. Тек 1949 године појавило се прво и друго, а 1950 године и треће издање књиге под насловом „Инвазија 1944“ од немачког генерал-лајтнанта, др. Ханса Шпајдела, бившег начелника штаба групе армије „Б“, којом су командовали редом Ромел, Клуге па Модел. Будући на овом положају генерал Шпајдел могао је да има потпун преглед над општом ситуацијом на Западном фронту и био је упознат са свима догађајима пре и у току инвазије. Свестрана општа и војно-научна култура, високо цењена у миру и опробана у рату на тешким положајима и у критичним ситуацијама, задржавање на положају начелника штаба групе армије „Б“ и после смењивања њена два команданта, доказује да је генерал Шпајдел био дорастао у овој тешкој дужности, са које је смењен тек под трећим командантом, када су га открили као учесника у завери против Хитлера. Шпајдел је, природно, зато и сматран као један од најпозванијих да с немачке стране учествује у историском утврђивању објективне стварности о инвазији. Зато је његова књига наишла на велико интересовање и, углавном, ретко повољну критику код Немаца. Сам писац је књигу обележио „прилогом за упознавање судбине Ромела и Рајха“ и вели да је изнео само оно, што је доживео и од тог запамтио, са врло оскудним ослоном на документарне изворе. Истиче да је тежио да прикаже ток догађаја, опише „реалне контуре“ руководећих особа, изложи стварне чињенице и мишљења само уколико могу, пре но што се користе, да се већ данас провере. Књига, по нашем мишљењу, ни по чему не може да буде нека историја инвазије, иако је таквом сматрају неки немачки писци, већ само грађа за њу. Шпајделу се пре може признати

¹⁾ »Invasion 1944, eine Beitrag zu Rommels und des Reiches Schicksal« von Hans Speidel, Rainer Wunderlich Verlag, Hermann Leins, Tübingen und Stuttgart, 1950.

да је у овој својој књизи дао досада најисцрпнији и најповезанији приказ политичких и војних догађаја који су се одиграли код Немаца за време инвазије. Он је открио у чему се састоји проблематика која се створила око ових збивања и на тај начин олакшао нам да дођемо до претставе и сопственог суда о самој инвазији. Том приликом Шпајдел је изнео многе непознате или слабо познате чињенице и схватања од великог значаја за тачну оцену и правилне закључке о тактичко-оперативним радњама при инвазији, нарочито у погледу одбране. То је за нас, свакако, корисније него његове чисто историске констатације, које се односе на субјективне чињенице и специјалне немачке прилике, јер је за нас важније да знамо која су схватања и извршења довела до немачког неуспеха него ко је за то крив. У историским излагањима Шпајдела уочићемо разнолике, па и супротне приказе, реалних чињеница од стране истакнутих ауторитета, са којима су они морали бити тачно упознати. Намеће се, дакле, опрезност те се свима овим раним, послератним публикацијама, без обзира од кога потичу, мора прилазити са крајњом критичношћу и обазривошћу не само у погледу њихових оцена, него и самих приказа догађаја. То је нарочито данас неопходно, када са свију страна избија наклонност да се историска збивања што више искористе за акутне политичке намере.²⁾

²⁾ Занимљив је овај пример. Добро је познато и документовано да је Хитлер од 15 маја до 22 јуна одложио напад на СССР због Југославије. Најкомпетентнији немачки руководиоци, као и Черчил, истакли су огромну корист коју су наши народи својим ратом придонели општим савезничким интересима. Али, познати енглески писац Лидел Харт изнео је у својој књизи »Defence of the West«, 1950 године, мишљење да би до овог одлагања дошло и због стања руских путева у то време. Генерал Гудеријан, који је баш највише имао да се носи са овим путевима, а чије се стање, услед задоцнелог отапања снега, није битно изменило ни у јуну, већ остало исто какво је било у мају, констатује ово временско померање као негативан утицај и нигде не напомиње да би се од првобитног плана отступило због стања путева. Ту недокументовану поставку Лидел Харта одмах је искористио чак и злокобни Д. Цветковић као једно оправдање за приступање тројном пакту («International Affairs» — окт. 1951, стр. 467).

Књига Шпајдела је ретко концизно писана, зато је и поред свега 200 страница веома садржајна. Главне су јој теме инвазија, зачетак и развој завере на Западном фронту и живот и рад Ромела. Но, Шпајдел често прелази и по тематици и времену овај оквир, уколико му је потребно да боље расветли главне теме. Добија се утисак да је тежио да буде историски тачан и објективан. Али, према свему овом што је у књизи изложено као приговор Ромелу, Шпајдел је заузео очигледно улогу браниоца и нигде се није уздигао ни до благонаклоног, а камо ли непристрасног критичара. Није ни чудо, јер му је био најближи сарадник, а његов занос према „најпопуларнијем немачком генералу“ и пијетет према његовој трагичној смрти делила је и већина других, па и иностраних писаца, а и цео немачки народ. И у тој чињеници лежи, по нашем мишљењу, један део проблематике, која се створила код Немаца око инвазије. Књигу, ипак, треба да проучи свако ко жели свестрано да упозна ову највећу обалску операцију, а нарочито ако сарађује на извођењу тактичко-оперативних закључака из ње. Не располажемо простором за њен подробнији приказ и анализу и изложићемо само најважнија историска и војно-научна питања, и то првенствено она којима се допуњује, објашњава или исправља оно, што смо о инвазији, на основу других публикација, могли да сазнамо.

На формирање унутрашње политичке ситуације у Немачкој у времену инвазије Шпајдел истиче да су биле од највећег утицаја одлуке савезника у Казабланци, Каиру и Техерану. Одлука донета у Казабланци, по којој ће се од Немачке тражити безусловна капитулација, ојачала је решеност народа да продужи рат, отежала рад оних који су радили против Хитлера и рата, и тако допринела његовом продужењу. Одлука Черчила, Рузвелта и Чан Кај Шека донета у Каиру, по којој би се савезничка офанзива на Немачку извела преко Балкана, а тиме једновремено и Црвена армија изоловала од Средње Европе, сматрана је предзнаком размимоилажења и почетком распада непријатељског савеза. Хитлер је чак веровао да ће се Енглеска услед „моралне исцрпљености“ скрхати, те да ће бити довољан само један његов удар „чудотворним оружјем“, па да се и коначно сломи англосаксонски отпор. А одлука донета у Техерану само месец дана доцније, по којој се усвојио Стајнов предлог и одустало од велике операције преко Бал-

кана и решила офанзива кроз Француску — у срце Немачке, убила је код свих реалних Немаца сваку наду не само у победу, него и на ма какав реми-завршетак рата под Хитлером. Противници и завереници су добили нови потстрек за свој рад. Хитлер и његови људи, напротив, нису довољно озбиљно схватили овај политички преокрет, што се одrazilо свакако и на њихове војне противмере према инвазији. Још 1 априла 1944 године, у немачкој Врховној команди сумњало се, према Шпајделу, да ће уопште и доћи до ње. Ромел је, напротив, очекивао инвазију увек и сматрао је одлучујућом за исход рата.

О општем стању немачке војске, па и снага на Западном фронту, доста смо тачно упознати из досадањих публикација, нарочито из књиге генерала Ајзенхауера „Од инвазије до победе“. Али, поде тачна слика и довољно солидан ослонац за оцену тактичког и оперативног рада на немачкој страни, добиће се засада само тако ако се то допуни извесним индикацијама Шпајдела. Тек тада се може видети организација немачког командовања на Западном фронту, која занста, није одговарала ни признатим начелима ратоводства, ни специјалним условима ситуације, па ни здравом разуму“. Зато је већ у њој лежао важан услов за немачки неуспех. Хитлер је унео поцепаност, антагонизам, неспоразум и хаос у командне односе и то баш тамо где су сарадња и јединственост управљања били неопходни за успех тако сложене одбране. Команданту Западног фронта, маршалу Рундштету, биле су потчињене само сувоzemне снаге, и то: група армија „Б“ на делу од Холандије до ушћа Лоаре, под командом Ромела; група армија „Г“ од Лоаре до шпанске границе и француска обала на Средоземљу, под командом Бласковица; трупе војних заповедника Француске, Белгије и Холандије биле су му потчињене само у војном погледу, док су у политичком стајале под СС органима, а у економском под Врховним командом. Команда морнаричке групе „Запад“ и Трећа ваздушна армија, чије су јединице биле одређене за одбрану од инвазије, биле су потчињене непосредно Централној поморској управи, односно Герингу. Рундштет и Ромел били су „само делимично обавештавани о намерама за њихову употребу, па и то већином доцкан“, каже Шпајдел. Најапсурднији однос владао је у погледу утврђивања, које је било потпуно препуштено организацији „Тот“, која је добијала наре-

ђења од Хитлера, министра за муницију и наоружање и Врховне команде, али их није могла добити ни од Рундштета, ни од Ромела, на чијем су се фронту изводили радови. Како су код војске, морнарице и организације „Тот“ владала супротна гледишта о обалској одбрани, а ми бисмо рекли и међу врховима војске, а сама изградња била препуштена инжењерима без тактичке и стратешке спреме, то су се и у планирању и у изградњи Атлантског бедема указале невероватне појаве. При томе, радови су се морали изводити према фантастичним захтевима Хитлера, „највећег фортификатора свих времена“, како је сам себе волео да назива. Атлантски бедем био је, према оном што је о њему Гебелсова пропаганда још од 1942 године трубила, само блеф. Претстављао је линиско утврђивање саме обале у виду отпорних тачака разне јачине. Најјаче су били изграђени они отсеси на којима се претпостављао десант (Каналска обала, ушће Сене, северни рт Котантена, британска острва, Бвест, Лоријан), док је, например, обала Калвадоса до доласка Ромела, била скоро неутврђена, јер је морнарица овде сматрала десант немогућим услед коралних спрудова испред обале. Ромел је, међутим, по пријему команде, у многоне употпунио систем утврђења, користећи и посадне трупе за убрзање радова. На важнијим местима Ромел је изградио утврђени положај дубине 3 — 5 км и појачао препреке на обали. Више пута тражио је од Хитлера да му се препустити утврђивање на свом сектору, али је био одбијен. Добрио је неки специјални „задатак од фирера“ да проучава стање одбране и мера за обједињавање радова, али је о томе имао само непосредно да подноси предлоге Хитлеру и Врховној команди. Сам није могао ништа наређивати, ни он ни Рундштет. Па и у погледу тенковских јединица, командовање је било довољно јасно. Око 10 тенковских дивизија било је предвиђено за Западни фронт, од којих је 4 дивизије одређено за Ромела, 3 за групу армија „Г“, а 3 су сачињавале резерву Врховне команде (око ове поделе и намене, као што ће се доцније видети, водила се велика борба). Постојао је „генерал тенковских трупа, Запад“ у Паризу (генерал Гајер фон Швевенбург, данас у Ирској војсци), који је руководио целокупном наставом и био предвиђен за команданта обједињених тенковских јединица на Западном фронту. Да би слика била потпунија, наводимо да је постојала и Пе-

тенова Француска, потчињена директно Рибентропу и да су СС органи водили непосредно политички надзор и над трупима Западног фронта. Има још једна чињеница, коју Шпајдел не истиче, а која сваком читаоцу указује на ненормалне командне одnose. Наиме, тада се и сам Ромел могао непосредно да обраћа Врховној команди и лично Хитлеру, иако је његов непосредни претпостављени био Рундштет.

За цео Атлантски бедем који је износио преко 4.000 км било је предвиђено око 60 „посадних“ пешадских дивизија (без коња), попуњених старим годиштима, недовољно обученим, и претежно застарелим старешинским кадром. Ромел је више пута упозоравао Врховну команду и Хитлера на опасност ако се са оваквим трупима прими борба са непријатељем првокласног квалитета, како га је Ромел ценио на основу свог искуства. На све то Хитлер је стално указивао на задатак Западног фронта, према коме се од његовог војника тражило само да зна „у својој тврђави да погине“, а за то му није потребна никаква покретљивост. Од ових дивизија Ромелу је, за сектор од око 2.000 км, било потчињено: у Петнаестој армији (северно од Сене) 17, у Седмој армији (јужно од Сене) 13 и код заповедника Холандије 3 пешадске дивизије. За потоње разматрање важно је да се зна, да је у Петнаестој армији било 8 у првој, а 9 у другој линији, а у Седмој армији 8 у првој и 5 у другој линији. Ни стање тенковских јединица није било много боље. Њихову вредност Шпајдел своди на свега 30% вредности тенковских дивизија из 1940/41 године. (Подвукао М. З.)

Стање поморских снага на Западном фронту било је још горе. Оне су се састојале из неколико разарача, 10—15 торпедних и неколико флотила брзих чамаца, неколико чистача мина и патролних чамаца. Око 40 подморница требало је, у случају инвазије, да исплови са обале Атлантског бедема, док их је, међутим, испловило свега 6. Већ 29 јуна поморске снаге на Атлантику спале су на 1 торпедни и 12 брзих чамаца и 8 подморница. Најбедније је стање ипак било код ваздухопловства. Од неких 500 апарата на целом Западном фронту могло је у времену инвазије да стартује свега 90 бомбардера и 70 ловаца. Ромел је, вели Шпајдел, пре инвазије неуморно, и писмено и усмено, упозоравао Хитлера на значај борбе у све три димензије, указујући на своје искуство у Африци. Једном приликом Ромел му је чак рекао: „Требало би бар у петој ратној го-

дини да је врховном руководству јасно да је ваздухопловство у садејству са војском постало одлучујући фактор, не само у бици, већ и за рат“. Но, сва та упозорења остала су без последица. Хитлер га је тешко новим оружјем, од кога Ромел није очекивао много.

Иако је Ромелу било изричито забрањено да одржава ма какву спољну обавештајну службу и наређено да се ослања само на достављена обавештења претпостављених команди, он је, ипак, потајно настојао да дође до што исцрпнијих података о непријатељу и општој сопственој ситуацији. На основу искуства у Африци и праћења догађаја у Италији, Ромел је имао високо мишљење о англосаксонским руководиоцима, војницима и њиховој техници. Његове претпоставке о инвазији биле су, углавном, правилне, сем две крупне грешке на које указује и Шпајдел, а то су: није рачунао на употребу вештачких лука и преценио је снаге које је непријатељ био прикупио у Енглеској за почетак инвазије (ценио је на 75 дивизија). Те грешке, колико нам је познато, учиниле су и претпостављене му команде. Прва грешка га је ометала у правилном закључку о месту десанта, друга га је могла подржавати у мишљењу, да ће после првог, уследити и други десант. Почетак десанта Врховна команда предвиђала је са сигурношћу за 18 мај, па када се то није обистинило, морнаричка група „Запад“ предвиђала га је тек у августу. Ромел је, после 18 маја, очекивао десант сваког дана. У априлу 1944 године Ромел је претпостављао као највероватније области за десант: између Соме и Сене са наслоном на луке Абевил и Хавр, обалу Калвадос и полуострво Котантен са Шербуром, претпостављајући да је од животног интереса за нападача да што пре дође до одговарајуће природне луке. Од почетка маја, Ромел је мало рачунао са десантом на Каналском фронту, где га је очекивао Хитлер; изгледао му је невероватан и у Бретањи, а сумњао је да ће уследити у Белгији и на ушћу Шелде, на што је Врховна команда указивала. Инвазију с обе стране Жиронде потпуно је одбацивао, ону у Средоземљу сматрао могућом, али секундарном. Веровао је да ће се десант извршити једновремено или у временским размацима у више таквих области, које се могу лако оперативно повезати. Рачунао је, природно, и са демонстративним подухватима. „Обалски отсек између Соме и Залива Сен-Мало сматрао је нарочито угроженим“, тврди Шпајдел. (Подвукао М.

3.) Гудеријан износи, напротив, у својим мемоарима:*) „Уз то је дошло да је Ромел, бар у времену дозе посете, имао неко предубеђење да ће Енглези и Американци извршити десант вероватно северно од Соме, одбациујући сваку другу могућност. . . . Та посета била је у априлу 1944 године, тачан дан није наведен, а изложена мишљења Ромела односила би се на почетак маја 1944 године. Није, наравно, могуће да је у то време и Ромел могао изменити своје мишљење. Али, ако знамо да су за десант северно од Соме били и Врховна команда, и Рундштет, и ако размотрим распоред Седме и Петнаесте армије и имамо у виду да су од 4 тенковске дивизије, које су биле потчињене Ромелу, 2 биле северно, а 2 јужно од Сене још 6 јуна 1944 године, онда је тешко порећи да и Ромел није увелико нагињао мишљењу о могућности десанта северно од Соме. Шпајдел је 15 априла 1944 године први пут дошао у службени контакт са Ромелом. Поставља се питање да ли није и под утицајем овог признатог оперативца и генералштапца дошло код Ромела до овог скретања? Било да до инвазије дође северно или јужно од Сене, њен први оперативски циљ морао је, према Ромелу, бити да се што пре и из оперативних, политичких и психолошких разлога заузме област Париза за даље наступање према Немачкој. Овде се под „северно од Сене“ могло мислити само на отсек до Соме, јер при десанту на Каналској обали, у Белгији или на ушћу Шелде, такав оперативски циљ се свакако не би императивно намегао, пошто би и ове области могле послужити као оперативске базе за наступање баш у најосетљивије области Немачке.

Свакако да су најзначајнији подаци о тактичким и оперативним гледиштима Ромела и његових претпостављених по питању инвазије која је тада претстојала. Али баш о томе постоје непотпуне и противуречне изјаве важних учесника, па ни Шпајдел није успео да нам их тачно и убедљиво расветли. Овде се морамо и према њему веома критички односити, пошто је више тежио да одбрани Ромела од могућих приговора него да нам каже праву стварност. Зато морамо поћи од задатка, који је Хитлер поставио за Западни фронт. Према Шпајделу, задатак је гласио да се отсудна битка има да прими на Атлантском

бедему и одбрана води дуж обале као главне одбранбене линије, која се мора одржати по сваку цену. Непријатељски покушаји инвазије имају да се осујете пре и за време искрцавања, а снаге, које би успеле да се искрцају на појединим местима, имају да се униште аутоматским противударима. Свака оперативна слобода била је забрањена за Западни фронт, свака стопа земљишта имала је отсудно да се брани. Било је забрањено да се врше какве оперативне студије, које би се односиле на дејства у унутрашњости Француске под претпоставком да би непријатељу десант успео. 1 априла 1944 године, приликом одласка на дужност начелника штаба групе армија „Б“, Шпајдел је тражио од Хитлера и Врховне команде оперативно упутство за руковођење операцијама. Ови су га одбили, истичући да се и за Рундштета и Ромела ради само о крутој одбрани обале и да оперативна слобода не долази уопште у обзир. Износећи ово, Шпајдел сасвим узгред напомиње да му је још речено: „Ако запрети опасност од инвазије, предвиђено је благовремено привођење даљих првокласних тенковских снага, нових ловачких авиона, поморских јединица, нарочито подморница и осталог специјалног оружја за одмазду“ (Подвучао М. З.) Писац не налази за потребно да нам ма на који начин документује овако важну изјаву или бар објасни од кога је потекла и уколико би јој се могло веровати с обзиром на опште стање ових јединица и средстава.

Ромелу је, вели Шпајдел, било на основу искуства у Италији јасно да ће противник пребродити класичну кризу од 3 дана после десанта, ако се из основа не побољша однос немачких снага према нападачу, пре свега у ваздуху и на мору. Иако је био одлучио да се стриктно придржава Хитлеровог наређења о крутој одбрани обале, Ромел је ипак разматрао како би, у случају да у томе не успе, најбоље могао да неутралише даље непријатељске оперативне тежње. „Претпостављајући при томе довољне тенковске резерве око Париза, како је то Хитлер обећао“, Ромел је проучавао следеће претпоставке: а) ако успе десант између Сене и Лоаре, изискивао би повијање и држање фронта на Сени и напад јужно од Сене са истока и југа; б) десант између Соме и Сене условљавао би да се нападач заустави на линији Амијен — Вернон и на Цази, а да се потом предузме противнапад између река; в) ако би десант успео северно од Соме, намегао би кон-

*) »Erinnerungen eines Soldaten« von Heinz Guderian; Bei Kurt Vowinkel, Heidelberg, 1951.

траофанзиву с југа на север; г) ако би десант успео јужно од Лоаре и на Средоземљу, требало би напустити Јужну Француску, организovati одбрану на Лоари и извести удар са простора Јура — колена Лоаре; и најзад, д) једновремени десанти јужно од Сене и на Средоземљу условљавали би немачку одбрану на линији Сена — Јона — Бургундски Канал и контраофанзиву са простора Троа — Дижон — Лангр — Сен-Дизије. Пошто је инвазија била успела, Ромел је на конференцији 17 и 29 јуна изнео Хитлеру ове своје оперативне замисли, али је био оштро одбијен и већ 2 јула доша је Фирерова строга заповест: „Сваки непријатељски покушај пробоја мора се спречити жилавим држањем земљишта; свако скраћивање фронта, као и свака слободна операција, забрањује се“. Шпајдел мисли да би успех инвазије био много отежан да се Хитлер одлучио за оперативно решење, какво му је Ромел предлагао. Пред сам пробој код Авранша, Ромел се коначно одлучио да и против воље Хитлера пређе из саме битке на мањеварски начин извођења свога задатка, али, пошто је био 17 јула рањен, до тога није ни дошло. Но, сва ова „оперативна разматрања“ нису, по нашем мишљењу, могла имати никаквог практичног значаја, ако се тачно није знало да ли ће се моћи рачунати на „довољне тенковске резерве око Париза“. А како је ствар са њима стајала, видимо из одељка, који носи наслов „Питање оперативних резерва“. Према Шпајделу, оне су износиле у почетку свега 6 тенковских дивизија са једном командом корпуса и њих је Рундштет мислио да употреби „оперативно у духу старе школе“, без обаира на најновија искуства са Источног фронта и из Средоземља. Рундштет је предлагао концентрацију ових малих резерви у простору јужно и источно од Париза, одакле би при успелом десанту, а према датим приликама, предузеле офанзивну операцију. Шпајдел мисли да би овакав план био целисходан само под условом, када би немачке морнаричке и ваздухопловне снаге биле „бар донекле дорасле непријатељским“. Шпајдел тврди да је било немогуће да се обезбеди потребно време за припреме и извршење овако намераване операције, и рачуна да би се у развученим и веома слабо поседнутим обалским фронтима до тог времена створиле тако велике бреше да би снаге офанзивне операције остале без крилих наслона, што би непријатељу пружио могућности за концентричне нападе. Из тих разлога Ромел је

тражио да се више тенковских дивизија постави одмах ближе местима очекиваног десанта с тим да дивизије буду увежбане за брзе интервенције и рокадне покрете. Без тога Ромел је сматрао да је немогуће спречити веће локалне продоре на обалском фронту. Он је тражио најмање 5 тенковских дивизија за такве задатке, док је, изгледа, постојао неки други противни предлог, не вели се чији, да би за ту улогу „ватрогасаца“ биле довољне једна или две дивизије. (О броју, распореду и потчињености тенковских дивизија Шпајдел је недовољно јасан и неодређен, те се о томе тек из цитираних књиге Гудеријана могу добити тачнији подаци). На некој конференцији, опет се не вели када и где, Ромел је изјавио: „Ко не буде у првој фази десанта непосредно уз непријатеља, тај више неће доћи при датој огромној надмоћности непријатеља у ваздуху ни до каквог резултата. Ако нам при нашем задатку не успе да савезнике задржимо на мору или за првих 48 сати не одбацимо с копна, инвазија је успела, и рат је при намању оперативних резерви и тоталном искључењу наше ратне морнарице и ваздухопловства, изгубљен“. Шпајдел ватрено брани овај начин употребе тенковских дивизија искуствима од Салерна и Нетуна, тешикоћама да се тзв. резерва Врховне команде благовремено, плански и скупно уведе у битку, и убеђује нас да је баш Ромелу тешико пало да се одлучи за овакву чисто тактичку употребу тенковских јединица, јер је баш он у Африци дао очигледне примере оперативног вођства модерних тенковских састава. Сасвим узгредно, Шпајдел износи: „Такође, и из политичких разлога изгледало је маршалу Ромелу целисходно да има при руци поуздане тенковске јединице због могућих идућих догађаја“. (Подвукао М. З). Као неки рефрен Шпајдел и овде додаје да је Ромел у више махова тражио да се, поред додељених снага, држе у правности изданих оперативне резерве — око 6—8 тенковских и 5—7 моторизованих дивизија, обједињених под командом генерала тенковских трупа „Запад“ у простору Париза и источно, како је то Хитлер обећавао Шпајделу 1 априла 1944 године. Ове су снаге биле стварно оперативна резерва, која би се после успешне инвазије употребила за слободне операције и која би Немцима осигурала иницијативу. Сем тога, вели Шпајдел, Ромел је предложио рекогносцирање и изградњу одбранбених линија у унутрашњости Француске, при чему је првенствено мислио на ону на Сени

и Јони. Опет нам писац не каже кад је то било. Према његовом мишљењу, Рундштет је одмах после свестране измене мисли у својој схватање и предлоге Ромела. Ни генерал Гудеријан, ни Гајер, нису ставили никакве примедбе противу намере да се овако употребе тенковске дивизије, кад им је у мају 1944 године Ромел изложио задатак за Западни фронт. Гудеријан је био обећао да ће се код Хитлера заложити да се одмах приведе на Западни фронт јака тенковска оперативна група. Шпајдел закључује овај најважнији одељак са тврђењем да је Хитлер главни кривац, јер је обећавао снаге које није могао имати, ако није хтео радикално да скрати Источни фронт, а на што се није никако могао да одлучи. Даље, Шпајдел налази да је развој догађаја дао за право Ромелу, јер је при непријатељској ваздухопловној изданошћности и еластичној употреби ваздухопловних снага било искључено благовремено привођење тенковских дивизија из унутрашњости Француске и њихово скупо увођење у борбу. Искуство је показало да су овакве снаге пре доласка на фронт у Нормандији биле разбијене. Напротив, вели, да је било више тенковских јединица ближе фронту, како је Ромел предлагао, њихово залагање у прва три критична дана створило би битно измењене услове за одбрану. Поред овога, подаци Шпајдела не слажу се и по другим важним питањима које је изнео Гудеријан у својој књизи „Успомене једног војника“ на стр. 297 — 303.* Напомињемо одмах да Гудеријан има најбоље мишљење о Ромелу и убраја га у војсковође „високих способности“. У истој мери, као и Шпајдел, признаје му велике личне заслуге за унапређење утврђења Атлантског бедема, увиђа инфериорност снага Западног фронта, нарочито у ваздуху и морнарици и осуђује Врховну команду што није потцињила тзв. оперативне резерве и „**групу армија „Б“ потпуно Рундштету**“ (Подвукао М. З.) У фебруару 1944 године, дошао је у својству генералног инспектора тенковских трупа у Француску код Рундштета. Разматрајући ситуацију Рундштет, Гудеријан и Гајер слагали су се у томе да треба прикупити довољну резерву тенковских и моторизованих дивизија тако далеко од Атлантског бедема, да може одмах, чим се установи фронт инвазије, ноћним покретима да се помери у просторије подесне за предузимање противудара. Вративши се у Врховну команду, Гудеријан се информисао о задатку Западног фронта и стању резерви

и нашао је да су тенковске дивизије растурене и већином сувише приковане уз обалу, што би могло спречити да се користе у оперативном смислу при извршењу противудара на разним местима. Зато је предложио Хитлеру друкчији распоред, на што му је овај одговорио: „Изабрани распоред заснива се на предлозима маршала Ромела. Не могу преко његове главе, који тамо командује, наређивати нешто сасвим друго, а да га претходно не саслушам. Идите још једанпут у Француску и говорите још једанпут о томе са Ромелом“. У априлу Гудеријан је отишао код Рундштета, поново размотрио распоред резерви и са Гајером се кренуо до Ромела, кога је тада први пут видео. Убрзо је приметио да је овај претерано импресиониран огромном надмоћношћу западних непријатеља, нарочито у ваздуху, а и својим доживљајима у Средоземљу. Искључивао је могућност покрета великих тела ноћу, и веома отсечно и темпераментно одбио је предлог Гудеријана за мобилнију употребу и удаљеније постављање тенковских дивизија од обале. Пошто није успео код Ромела, поново се залагао код Хитлера и Рундштета за свој став, али све је било узалуд. Гудеријан износи том приликом још и ово: „Мени је било тада јасно да се Западном фронту неће моћи доделити никакве друге тенковске или моторизоване дивизије, сем оних које је већ имао. Само су могле при отпочињању инвазије бити враћене две СС дивизије, 9 и 10, које су биле у пролеће „**позајмљене**“ Источном фронту. Према томе, ја нисам ни Ромелу могао ништа више обећавати... У свим тим питањима подударала су се гледишта Ромела са Хитлеровим, иако из разних мотива. Хитлер је остао војник рововског рата 1914—18 и није никада схватио маневарску војну. Ромел није држао да се она може применити услед непријатељске надмоћности у ваздуху“ (Подвукао М. З.). Зато га није чудило да је Хитлер одбацио и његово и Рундштетово мишљење за оперативну употребу моторизованих јединица и закључио да би „**одбрана од инвазије била битно олакшана да су Хитлер и Врховна команда усвојили предлог генерала Гајера и генералног инспектора тенковских трупа**“ (Подвукао М. З.).

Овакве неподударности у приказивању чињеница могле би се утврдити и између Шпајдела и других немачких писаца, на пример, Гајера, Рундштета, Блуменритца, па и у изјавама нирнбершких осуђеника. Али то рашчишћавање можемо мирне ду-

ше препустити немачким историчарима. За нас су најважнији крајњи закључци Гудеријана и Шпајдела, односно Ромела о употреби резерви у једном рату, у коме једна страна располаже апсолутном надмоћношћу у ваздуху. Одговор, који би се по овом питању установио, свакако би олакшао и онај још значајнији, на какав начин ратоводства, уопште, треба бранилац да се ослања, ако се нађе у истом односу снага. Скроз супротна гледишта ова два најпознатија команданта немачких тенковских јединица указује на сву тешкоћу правилног решења овог проблема. При оцени и коришћењу њихових супротних закључака не би се смели заборављати услови под којима су стигли своја политичка искуства. Гудеријан и Ромел изводили су ретко смеле и успешне офанзивне операције са тенковским јединицама под заштитом свог надмоћнијег ваздухопловства, али само Ромел и под мање ефикасном заштитом и, најзад, требало је да их изводи и без икакве заштите, а под огромним притиском непријатељских ваздухопловних снага, веома еластично и уместно употребљеним. Због ове историјске недовољне расветљености, аналитичар ових супротних закључака, мораће, према нашем мишљењу, разматрати у разним претпоставкама и варијантама, например, случај да се одбрана имала водити тачно по задатку Хитлера, тј. само круто око обале и да се могло при томе рачунати само са 4—5 тенковских дивизија; затим, случај под истом претпоставком, али да се могло рачунати и са свих 10 тенковских дивизија; па, најзад, и случај да је за такав задатак биловедено још 6—8 тенковских и 7—8 моторизованих дивизија, како их је Хитлер обећавао. Тек после тога требало би размотрити операције под претпоставком да се својевољно или насилно отступило од круте обалске одбране и прешло на оперативно решење задатка, а са варијантама расположивих снага, како је напред речено, у што ми не можемо овде улазити, јер бисмо тиме прешли оквир овога рада.

У опису самог извршења инвазије, Шпајдел је залазио и у тактичке детаље које не бисмо могли пратити без подробијег познавања нападачевог рада и наслона на скице, што ће нам бити, углавном, ускоро омогућено поменутом књигом генерала Ајзенхауера. Зато ћемо изнети само крупније податке, који су од значаја, а мање познати. Уочи десанта, 5 јуна у 22.00 часа, у Петнаестој армији ухваћена

је непријатељска депеша о почетку десанта, те су трупе прешле у стање приправности. Дакле, до апсолутног изненађења Немаца није дошло, како се обично мисли, бар по тврђењу Шпајдела. Већ 7 јуна Ромел је предложио померање пешадских дивизија Петнаесте армије, првенствено из резерве, ноћним маршевима у простор јужно од Сене, јер му је претходно било забрањено да сме и једну своју дивизију, без овог одобрења, да помера. Овај предлог био је одбијен, а тек половином јула, када је већ било доцкан, одобрен је. Према Шпајделу, Ромел је већ првих дана сматрао други десант невероватним и тражио је да се смање посаде на Каналској обали; да се већи део дивизија повуче из Бретање, да се евакуишу британска острва код Шербурга и приведу из Јужне Француске 4 тенковске дивизије на инвазиони фронт. Сви су ови предлози одбивени или сувише доцкан одобрани, јер је Врховна команда, око 6 недеља после инвазије, ишчекивала други десант, првенствено на Каналском фронту. Услед све теже ситуације и сталних неспоразума са Врховном командом, Рундштет и Ромел су упорно тражили да Хитлер лично дође на фронт. И он је дошао са Јодлом 17 јуна у Марзивал, неких 120 км северо-источно од Париза. Рундштет је препустио Ромелу да изнесе ситуацију и овај је изложио ток дотадашњих борби и бранио трупе од неправедне оптужбе да се нису храбро бориле и претсказивао је даље непријатељске намере: пробој са просторије Кан — Баја и са полуострва Котантена у правцу Париза са помоћном операцијом преко Авранша у циљу изоловања Бретање. Тражио је да се одустане од захтева да се бране изолована места као неке тврђаве, на што је било утрошено око 200.000 војника; захтевао је употребу V-оружја према местима искрцавања и, на крају, изрично тражио да се тежи да се што пре дође до мира. Хитлер је одбио скоро све предлоге. Предлог да се напусти Шербург одбио је с мотивацијом да је „његово држање пресудно за исход рата“, а због захтева да се тражи мир, укорио је строго Ромела „да се не брине за ток рата него за свој фронт инвазије“. Јодл је тешио угучене маршале обећањима о новим јединицама војске, морнарице и ваздухопловства, на значујући шта више и тачно време када ће приспети. На крају, Хитлер је говорио још о масовној производњи авиона на млазни погон, о све већој употреби V-оружја, које ће ускоро довести до слома Ен-

глеске; о стабилној ситуацији на Источном фронту и на Југоисточном ратишту. Од свега тога ни Рундштет ни Ромел нису много очекивали и у томе се нису ни претварали. Пошто се стање и на Западном и на Источном фронту јако погоршавало, Хитлер је 29 јуна оба маршала позвао на конференцију у Берхтесгаден. Маршали су захтевали да се на основу опште ситуације тражи мир. Хитлер је опет почео да фантазира о „чудотворном оружју“ које ће створити „чудотворну прекретницу рата“ и довести до „тоталне победе“. Два дана после овог састанка, Рундштет је смењен са положаја и њега је наследио маршал Клуге, који је претходно дуже времена напајан оптимизмом у Врховној команди. По доласку, строго је критиковао досадашњи рад и претио командантима, па и Ромелу, што је довело до оштрог сукоба између њих. Али, после првог обиласка фронта, Клуге се потпуно изменио и у свему сложио са Ромелом. 15 јула сагласио се са најцрњим извештајем о ситуацији и скоро ултимативним захтевом Ромела да се приступи закључењу мира. 17 јула Ромел је тешко рањен из ваздуха, напустио је команду, коју је поред досадашње дужности предузео Клуге. Шпајдел излаже даљи развој догађаја, после смене Ромела, али у главним цртама и показује да ни Клуге није могао ништа изменити. Када је 15 августа било више него очигледно да ће Пета тенковска и Седма армија бити потпуно уништене у обручу, који се око њих стварао у Фалезу, Клуге је наредио противно изричној заповести Хитлера, да се трупе пробију из обруча, у чему су делом и успеле. Већ сутрадан дошао је фелдмаршал Модел да га смени. Но ни овај није могао ништа да измени у орканском развоју догађаја, јер је очигледно све водило скором слому. Али, као у септембру 1944 године, догодила се, приближно у исто доба, и 1944 године нека варијација „чуда на Марни“ за Немце: „Орканско гоњење Савезника одједанпут је попустило“, вели Шпајдел. У поменутој књизи генерала Ајзенхауера изнети су тачно и подробно разлози који су довели савезничке снаге до

застоја. Али, изгледа корисно да се чује и суд овог истакнутог немачког генералштапца, који, према садашњем развоју политичке ситуације, има изгледа да му буде веома присним сарадником, пошто Шпајдел заузима у данашњој Немачкој влади место најистакнутијег војног саветника. Шпајдел дословно пише: „При ванредним, неометаним могућностима догура нису могли бити зато одлучујући разлози снабдевања, а такође ни „опاداјућа јачина напада“, пошто су увек били привођени борбени састави пуног квалитета. Зато се мора сматрати да је методичност врховног савезничког војства била главни разлог. Можда је на непријатеља утицао имагинарни звук имена „Западни бедем“. Он се прикупљао и припремао за савлађивање тог називо тврђавског фронта. Да су британско-америчке снаге остале и даље уз непријатеља и извеле гоњење „до последњег даха коња и војника“, рат би био пола године пре завршен. Никакве иоле значајне немачке снаге нису се више налазиле ни на земљи, а још мање у ваздуху. Сем тога, битке у Источној Пруској и у Мађарској биле су на кулминационој тачки и нису дозвољавале да се ма какве снаге одузму“.

7 септембра Шпајдел је, као припадник антихитлеровског покрета, ухапшен, али, како видимо, срећније је прошао него његов обожавани командант Ромел, кога су, код своје куће, по налогу Хитлера, 14 октобра 1944 године, убили, или натерали да се убије, генерал Бургдорф и Мајсл.

Шпајдел је доста опширно писао о личности Ромела и о завери. Налазимо да су наши читаоци о томе довољно обавештени. О Ромелу су већ исписане и књиге, једна таква је и од енглеског пуковника, а знамо и за ласкаву оцену коју му је дао Черчил 1942 године: „Према нама је стајао један велики генерал“ и да је у исто време у новинарској анкети коју западних противника оквалификован као најзначајнији и најспособнији немачки генерал у овом рату.

М. З.

Београд, 10. септембра 1944

Милан Златић

ДЕЈСТВО АТОМСКОГ ОРУЖЈА¹⁾

Ова књига припремљена је у сарадњи са америчким Министарством народне одбране и Комисијом за атомску енергију, под управом Дирекције научне лабораторије у Лос Аламосу, а на тражење војних и цивилних саветника при Комисији за атомску енергију. На њој је сарађивало близу 40 стручњака атомске енергије. Она има 455 страна, а подељена је на 12 поглавља и 5 додатака. У прве три главе износе се принципи и опис атомске експлозије у ваздуху и под водом при чему се третира искључиво ударни талас код ваздушне експлозије у „бесконечној хомогеној атмосфери“ (да би се из тих прорачуна извео закључак о ударном дејству при стварним околностима, тј. узимајући у обзир рефлектовано дејство земљине површине, разређеност ваздуха према висини, итд.).

У четвртој и петом поглављу третира се подводна и подземна експлозија, према подацима добивеним код Бикинија, Хирошима и Нагасакија, тј. таласи подводне експлозије, геофизичке промене морског дна услед експлозије, опис подножног таласа и, на крају, износе се претпоставке како би изгледала једна подземна експлозија, пошто таквих није досада било, бар уколико се за њих зна. Уједно се упоређује стварни ефекат постигнут у Јапану са оним који би се изразио у Америци, ако би дошло до атомског бомбардовања. Ефекти подземне и дубоко подводне експлозије, наравно, и овде се само претпостављају, јер таквих опита није било. Међутим, позуздано је да ваздушне експлозије над воденим површинама имају друкчије ефекте него над земљом и зато се тај случај посебно третира.

Од шестог поглавља па до краја књиге обухваћени су следећи проблеми:

— тоplotно зрачење својствено атомској експлозији и његово посредно дејство, као и последице у виду обичних пожара, који немају везе са карактеристичним особинама атомских експлозија, јер се могу произвести и другим средствима;

¹⁾ »The Effects of Atomic Weapons« prepared for and in cooperation with the U. S. Department of Defense and the U. S. Atomic energy comission under the direction of the Los Alamos Scientific Laboratory, Los Alamos, New Mexico, Board of Editors, 1950 U.S.A.

— почетно језгрено зрачење, при чему се истичу нарочито гама зраци и неутрони као, такорећи, и једини који дејствују у самом моменту експлозије, за разлику од таложних радиоактивних зракова који потичу од продуката атомских цепања када падну на земљу, итд.;

— употреба радиоактивних изотопа као борбеног средства у форми „радиолошког рата“;

— потребни инструменти и начин мерења радиоактивности;

— раскужавање затрованих предмета и простора радиоактивним материјама;

— озледе од ударног таласа и тоplotног и радиоактивног зрачења; и најзад,

— заштита од ваздушног удара, термалног зрачења и радиоактивног дејства.

Главни ефекти су ваздушни (подводни) ударни талас, тоplotно и радиоактивно зрачење. За прва два ефекта Американци износе приближно исте податке као и Енглези у извештају своје анкетне комисије послате у Јапан три месеца после експлозије. Оно у чему се Американци не слажу са Енглезима јесте искуство са радиоактивним зрачењем коме Енглези приписују много већу важност него Американци.

У овој књизи, која се може сматрати најмеродавнијом, с обзиром на форум који ју је издао, број жртава у Јапану од радиоактивног зрачења износи само 5 до 15 процената од укупних жртава атомских експлозија. Писци разликују две врсте радиоактивног зрачења: иницијално и таложно. Прво је далеко веће и ствара се у моменту експлозије, а друго много мање и ствара се од продуката експлозије када падну на земљу. Ово друго је у Јапану било скоро ништакно, вероватно због превиших експлозија и ветра који је продукте разнео и разредио. Али, при огледима над воденом површином код Бикинија дувализоване радиоактивне капљице покриле су, у виду магле, огроман простор и више дана чиниле га неприступачним. Ту је таложна радиоактивност претстављала озбиљну опасност.

Дејству алфа, па донекле и бета зракова једва се приписује нека важност због малог домета тих честица, али се утолико више приписује гама зрацима због њиховог великог домета и продорне моћи. Дејство од 600 рентгенских јединица апсорбоване дозе гама зракова, па на више, сматра се стопроцентно смртоносним. Код дозе од 400 рентгенских јединица 50% људи

умире, а остали оздраве, док код доза мањих од 300 рентгенских јединица обично сви пацијенти оздраве. (За упоређење наводи се да амерички закони за мирнодопски рад радиолога не дозвољавају веће апсорбовање радиоактивности од 0,3 рентгенских јединица недељно). Ослобођеним неутронима приписује се много већа важност него алфа и бета честицама, које су опасне само када путем удисања дођу у плућа или путем хране у стомак и црева. Неутрони врше јаку јонизацију ткива, те долази до распадања молекула, као и код гама зрачења.²⁾

Симптоми болести проузроковане зрачењем слични су код свих апсорбованих доза: гађење, повраћање, дијареја, унутрашње крварење из разних органа, опадање косе, слабљење, чиреви и споља и на унутрашњим органима, итд. Латентни период од неколико дана после излагања зрачењу, за које се време пацијент добро осећа, констатован је код свих апсорбованих доза. Код јачих доза, обично при крају друге недеље, наступе делиријум и смрт. Температура се стално повећава све до смрти. Уколико је доза била мања, утолико су симптоми мање јасни и неодређенији, а болест се продужава и на неколико недеља. Главни симптом је бројно смањење белих крвних зрнаца (иако сам по себи недовољан за сигурну дијагнозу болести проузроковане зрачењем, јер се јавља и код других болести). Услед тога опада и отпорност организма према разним инфекцијама и секундарним болестима, којима је болесник обично изложен за време болести проузроковане радиоактивним зрачењем.

Лечење које се препоручује врло је једноставно — обичне болничке мере које се код сваке врсте болести препоручују: апсолутно мировање, дијета и тсл, а све

²⁾ Гама зраци су таласасте-електромагнетне природе, те им је брзина као и код светлости. Неутрони су материјалне природе, те им је брзина 10 пута мања од брзине гама зракова, али је њихова продорна моћ већа и од гама зракова, јер продиру и кроз дебеле оловне плоче које задржавају гама зраке. Што је опасност мања од њих него од гама зракова треба захвалити њиховом сразмерно малом броју у слободном стању приликом експлозије, а друго, што успут, сударајући се са молекулима ваздуха, губе од своје кинетичке брзине, па, према томе, сразмерно мали број допева у човечије тело.

остало као да се препушта неком „провиђењу“.³⁾

Још већи проблем претставља раскужавље радиоактивношћу затрованих просторија и предмета. Једини начин је да се скине цео горњи слој: боја, тапети итд. са затрованих предмета, па заједно са оделом екипе која врши раскужавље дубоко закопа у земљу или баца далеко од обале у море. Сагоревањем тих предмета ништа се не добија. Напротив, путем дима радиоактивност се разноси даље.⁴⁾

Једина досада позната одбрана од радиоактивности је: законити се што дељим слојем материје на правцу експлозије, тј. од иницијалног радиоактивног зрачења, јер се таложна радиоактивност — бар што се тиче искуства из Јапана — показала безопасна. (Баш због тога, према овој књизи, као да се у ефикасност радиоактивних

³⁾ По неким америчким часописима ауреомицину се приписује извесно лековито дејство у случајевима радиолошког обољења. Можда ће опасност од атомског оружја и његовог радиоактивног дејства натерати произвођаче овог, иначе општепознатог чудотворног, али веома скупог, лека да га у већим количинама фабрикују масама и по прислушачној цени продају.

⁴⁾ Ово произлази из саме природе спонтаног распадања материје, на које човек није у стању да утиче. Ако температура од више милиона степени у центру експлозије атомске бомбе није била у стању да уништи радиоактивност, неће је уништити ни пар стотина степени приликом сагоревања радиоактивношћу затрованих предмета. Да би се смањила на половину радиоактивност неког елемента, потребна је код неких изотопа фракција једне секунде, а код неких и пар милијарди година. То је „полувек“ дотичног изотопа. Теориски, радиоактивност никада не престаје. У пракси се сматра да је нестала када њен интензитет спадне испод мере опасне по човечији организам, као, например, код минералних вода. „Полувек“ радијума је 1590 година, плутонијума око 25 хиљада, а торијума преко 10 милијарди година, док је уранијумов пар милијарди година краћи. Радиоактивност коју рентгенолози апсорбују у току своје каријере била би смртоносна када би је апсорбовали за један дан. Подељена на мале дозе кроз читав живот она је безопасна. То долази од напорног оздрављења и регенерисања озлеђених ћелија ткива.

средстава употребљених, например, из авиона за кужење читавих зона, много не верује).

Радиоактивно дејство на привремену стерилност људи и жена, дејство на кромозоме и њихове гене, па према томе и на измену наследних карактерних особина будућег људског порода, претставља свакако интересантну студију за лекаре.

Од термалног зрачења погинуло је много више људи него од радиоактивног. Чак и домет термалног зрачења је дужи од радиоактивног. Зрачење му је правлиниско и врло кратко, 2 до 3 секунда. Због тога је и најтањи заклон довољан да заклони тело. Голе делове тела заштићује већ и сама сенка осталих делова тела. Ако површина непокривених делова није велика, она се лако може заштитити. Тако се, као индивидуална одбрана од директних топлотних зракова, ако експлозија изненади човека на отвореном простору, препоручује да се одмах легне на земљу и савије у клупче, окрећући задњи покривени део тела у правцу експлозије како би врат, лице и руке били заклоњени сенком покривених делова. Како зрачење траје само 2—3 секунде, разумљиво је да се не сме губити време на тражење бољег заклона, чак и ако га има на домаку од корак два, јер секунд мање или секунд више излагати непокривене делове тела непосредном топлотном зрачењу може да значи таман ону разлику између живота и смрти.

Термално зрачење атомске бомбе износи око једне трећине укупне енергије бомбе, тј. еквивалентно је енергији од 8 милиона киловатсати. Изгледа да плутонијум-бомбе развијају већу топлоту од уранијум-бомби, јер је код Нагасакија било опечених лица на удаљењу и преко 4 километра, док код Хиросиме само нешто преко 3 километра, — иако су обе бомбе експлодирале на приближно једнакој висини. Опекотине кроз одело констатоване су само у непосредној близини нулте тачке, тј. испод саме експлозије и то на местима где су шаре одела биле тамне боје, односно црне, као и на местима где је одело уско додиривало кожу. Формирање многобројних пликова на опеченим местима приписује се више дејству инфрацрвених него ултраљубичастих зракова. Услед неједнаког реагирања разних материја на топлотне зракове, предмети остављају трајне сенке, глатке површине гранитних коцки постају рапаве, црепови на крову пуни мехурића, итд. Да би се све ово вештачким путем извело, потребно је да температура

од 1.800 степени дејствује најмање 3 секунде на предмет, те се из овог закључује да је то морала бити температура термалног зрачења на дотичној удаљености. Сумња се да је топлотно зрачење искључиво криво за настале огромне пожаре, јер би ваздушни ударни талас, који следи иза термалног зрачења морао одувати сваки пламен. Пожари се приписују више локалним околностима, као кратким спојевима насталим у електричном воду, разбијеним гасним цевима услед рушевина, итд. Сем тога, процеси за ограничавање пожара били су преуски, те су запаљени предмети пребацивани из једног ограниченог простора у други, пожарне трупе биле су блокиране рушевинама, већина пожарних справа уништена, притисак воде у водоводном систему нагло је био опао услед прскања водоводних цеви, итд. Све је то био разлог ширења пожара. Зато широка централизација и подземни смештај ватрогасних трупа и ватрогасних справа, са довољно резервне воде, справа за крчење пута, итд. изгледа једини начин да се функционисање ватрогасне службе колико толико осигура. Рачуна се да је више од половине укупног броја жртава у Јапану страдало од топлотног зрачења и пожара.

Изнаначује мали ефекат топлотног зрачења на очни вид. Очи су се показале далеко отпорније него ма који други орган човечијег тела, чак и код људи који су у моменту експлозије имали управљен поглед на саму експлозију, код којих је том приликом наступило привремено слеполо које обично није трајало дужи од пола сата.

Од ваздушног ударног таласа страдале су скоро све грађевине у два погођеним јапанским варошима — изузев зграда грађених тако да буду отпорне према земљотресима, који су, као што је познато, веома чести у Јапану.

Услед несразмерно већег ваздушног притиска него код обичних експлозија, лећећи отпацци, као цигле, црепови, поломљена стакла, итд. добијају далеко већу брзину, те су и озледе од њих много опасније него код обичних експлозија. Стакло изгледа нарочито опасно, и зато као једину индивидуалну заштиту од стакла писци књиге препоручују лицима које је атомска експлозија изненадила у зградама, да се на блесак експлозије заклањају од прозора.

Све заштитне мере од разних врста дејстава атомске експлозије, које писци књиге препоручују (а које су необично оскудне), односе се на дејство бомбе које она има на 900 и више метара од нулте тачке,

тј. тачке експлозије. Писци тврде да су за јача дејства, тј. она која владају унутар круга од 900 метара радиуса — све мере и све препоруке илузорне.⁵⁾

Несумњиво је да књига пружа драгоцених података, и то од најпозванијих научника и стручњака, у чија тврђења не би имао нико права да сумња. Али, то не значи да не бисмо смели, бар што се тиче спољне форме, да учинимо извесне примедбе њиховом излагању.

Књига је писана час врло научно, час сувише популарно. Поред многобројних таблица и формула више математике, налазе се примедбе и објашњења сувишна чак и за нешколоване људе. Ако је књига намењена широким масама, онда је нера-

⁵⁾ Овде морамо напоменути да сви људи унутар овога круга у јапанским варошима Хиросими и Нагасакију нису изгинули и да су многи земљани закљони, чак и на 250 метара од нулте тачке, остали потпуно цели. И овде је правило као и код обичних експлозија: што мању површину показати за коју би се ударни талас могао закачити. Према томе, предња процена изгледа мало претерана.

зумљива, јер пружа само испрекидана знања, а ако је за стручњаке, као што су лекари, инжењери-архитекти и остала техничка лица, онда популарни ставови више сметају него што користе.

У књизи се многе ствари понављају по неколико пута, и по различитим поглављима, што смета добром прегледу књиге.

Полazeћи од принципа да је страх од непознатог главни узрок сваке панике, писци настоје да упознају масе са опасношћу која прети од атомског наоружања. Како је радиоактивност сасвим нова и најмање позната опасност, то се њеном описивању и највише пажње поклања. Иако је та опасност од три врсте дејстава атомске експлозије можда најмања, ипак, она, због неосетљивости наших чула према радиоактивном дејству, претставља загонетку и главни део страха, а то све иде у рачун агентама чији је задатак да сеју панику. Зато, иако је одбрана од радиоактивног дејства данас још потпуно нерешен проблем, ипак је и само упознавање маса са њиме путем популарне литературе врло корисна ствар. То неће отстранити страх, али ће умањити панику.

Б. Ј.

Мајор Е. Рамела: ВЕЛИКЕ АЛПСКЕ ЈЕДИНИЦЕ

У италијанском часопису „Ривиста милитаре“ отштампан је чланак под горњим насловом¹⁾, у коме се третира питање колика и каквог састава треба да буде највећа алпска јединица?

Писац одмах даје свој одговор на ово питање, доказујући да то треба да буде **алпска бригада**. Као образложење свога мишљења писац наводи финансиске разлоге, ограничења која су Италијанима наметнута уговором о миру, као и то, да би се са алпских бригада могло лако прећи на алпске дивизије, ако би се доцније измениле околности. Писац је уопште против стварања виших алпских јединица од дивизије, јер би тако велике алпске јединице биле без довољно елемената ватрене моћи и других борбених средстава. Међутим, по његовом мишљењу, ако се поједине алпске бригаде (или дивизије) обједињују у дејству са великим јединицама нормалног вида, онда се тиме горњи недостаци отклањају.

¹⁾ Magg. d'art. Enrico Ramela: Grandi Unità alpine? Rivista Militare, Aprile 1951, Roma.

Писац не узима пук, већ бригаду за највећу алпску јединицу зато што сматра да алпски предели, иако нису погодни за кретање и борбу великих тела, ипак омогућавају извођење операција извесног обима; или, друкчије речено: и у планинским областима биће извесних оперативних акција, које ће здружене алпске јединице моћи успешније обављати но трупе нормалног типа.

С друге стране, велика разноликост алпских предела налаже да се имају еластични формациски састави. Зато и састав алпске бригаде треба да омогућава како обједињену акцију целе бригаде, тако и њено дељење на поједине тактичке групе, које се формирају према различитим потребама и задацима. При овоме се мора водити рачуна о извесним основним захтевима, као што су: потреба јаке ватрене моћи, сталан пораст моторизације и техничких средстава, могућност ваздухопловства у извођењу вертикалног маневра у циљу стварања изненађења и пресецања комуникација у планинама, итд.

У вези ових захтева, писац разматра који делови треба да уђу у састав алпске

бригаде и из којих родова војске, односно служби.

Алпинци би били формирани у 3—4 батаљона који би образовали један алпски пук. Батаљони би имали више и бољих ватрених средстава него раније, јер они често неће моћи рачунати на помоћ ван-органске артиљерије или тенкова и авијације, те ће морати да рачунају само са својим сопственим средствима.

Полазећи са те основе, писац сматра да би требало:

— стрелачком воду дати одељење од два минобацача 60 мм;

— алпској чети дати вод минобацача са 3 оруђа 81 мм;

— вод пратећих оруђа алпске чете претворити у митраљески вод са 4 оруђа;

— алпском батаљону доделити батерију са 3 вода минобацача 120 мм или сличних оруђа, јер ће алпски батаљони имати веће борбене фронтове по обични пешадски батаљони.

Пошто ће алпски батаљони бити често у приликама да образују посебне тактичке групе, то им треба придавати пратећа оруђа и са положеном и са убаценом пуцањом, ради чега је потребно да алпска бригада располаже још и овим јединицама:

а) 1 до 2 батерије минобацача 120 мм од по 3—4 вода (9—12 минобацача на батерију);

б) једном митраљеском четом од 3—4 вода (са 12—16 оруђа);

в) једном батеријом противтенковских топова од 3—4 вода (9—12 топова) за дејство против лаких и средњих тенкова који треба да буду способни за чисто пратећу акцију.

Све ове јединице биле би груписане у **батаљон пратећих оруђа** са улогом ватреног резервоара за повремена појачања појединих батаљона.

Поред тога, алпске бригаде требало би да имају још и ове јединице:

а) **Две чете алиница-скијаша**, састављене од специјалиста за високе планине и глечере, укратко, способне за ратне акције и у најнепроходнијим алпским зонама. Ове би чете биле наоружане лаким наоружањем и са мало пратећих оруђа. Састав чета био би: 3 стрелачка вода (са по 3 стрелачка одељења и једним минобацачким од 60 мм са 2 оруђа) и један митраљески вод (од 3 оруђа).

б) **Алпску мотоциклистичку чету**, способну за извиђање и брзо заузимање превоја и висова. Њено наоружање морало би бити такође лако. Пратећа оруђа тре-

бало би да буду ношена на специјалним приколицама мотоцикла.

в) **Алпску падобранску чету** чије људство мора бити састављено од алиница. Чета би се могла састојати из 3 стрелачка вода (са по 3 стрелачка одељења, 1 минобацачким од два оруђа 60 мм и 1 митраљеским одељењем са 3 оруђа).

С обзиром на карактер планинског земљишта, намеће се и употреба хеликоптера. У прошлом рату Немци су их употребљавали на Кавказу како за снабдевање, тако и за пренос мањих борбених одељења. Обимнија употреба овог средства омогућавала би подршку смелим подухватима.

Скијаши, мотоциклисти и падобранци сачињавали би **специјални алпски батаљон**.

Артиљерија у саставу бригаде имала би два дела, од којих би се први обично придавао потчињеним јединицама, а други би образовао главнину артиљерије.

Артиљерија из првог дела била би са товарном стоком, калибра 75—90 мм; износила би 2 дивизиона са по 3 батерије при чему би се тежило да буде са мање сток, но што је то било раније. Поред сток, били би у употреби и аутомобили (аутокарете) који би се могли кретати по путевима и добрим коњским стазама.

Главнина артиљерије имала би да служи за маневровање ватром на целом фронту бригаде или бар на важнијем делу. Зато она треба да се састоји из артиљерије већег домета и веће моћи дејства (105 до 120 мм), да има механичку вучу, мали колотраг, мале точкове, али да је довољно уздигнута изнад земље, да би се могло прелазити преко камења, а да ипак тачка тежишта буде ниска ради равнотеже. Али, и овде се не би могло проћи без извесног броја коња за пренос потреба за успостављање командних места, осматрачница и веза.

За овако постављену улогу артиљерије, требало би имати дивизион од 2—3 батерије на бригаду.

Однос батерија и батаљона био би: 9:4, тј. нешто бољи но у пешадској дивизији, где 18 батерија долази на 9 батаљона.

Од **противтенковске артиљерије** била би довољна једна батерија за дејство против лаких и средњих тенкова. За дејство против тешких тенкова, добијала би се помоћ са стране, јер не би било практично да се оваква оруђа за такво дејство увлаче у састав алпских бригада.

Од **противавионске артиљерије** писац тражи један дивизион од 2 батерије то-

варних топова или митраџеза (свака са по 3—4 вода) и 2—3 батерије топова са механичком вучом.

Поред тога, од специјалних артиљеријских јединица бригада би требало да има: топографско одељење, осматрачки вод и метеоролошку станицу.

Од **инжињерије** бригада треба да има пионирски батаљон састава: команда батаљона са командним водом, 2 пионирске чете (свака са по 3 вода од којих би по један требало да буде обучен за минске радове, као и за радове на жичној железници) и чета пољског парка са командним водом, лабораторијумом, складиштем и лаким мостовим материјалом.

Бројно стање инжињерских јединица могло би бити слабије но код пешадских дивизија.

Од **јединица за везу** бригада треба да има батаљон за везу, који би, поред команде са командним водом, имао:

а) чету за везу са 3 вода за везу између команде бригаде и разних тактичких група у саставу бригаде, а по потреби и за везу са алпским четама, и специјалан вод за везе са батаљоном пратећих оруђа и са специјалним алпским батаљоном;

б) чету за остале везе, састава: вод за везе у артиљерији, специјални вод за везе противавионе одбране и авијације, за контролу сопствене радиовезе и за прислушкивање непријатељских радиовеза, и вод за везе у пионирском батаљону, команди позадине и њеним саставним деловима;

в) паркову чету, састава: командни вод и вод за техничке оправке, лабораторијум и складиште.

Људство и за ове јединице, разуме се, треба да буде регрутовано од алијанса.

Потпуковник Ц. Ј. Денхолм: АРМИСКИ ИЛИ САМОСТАЛНИ КОРПУСИ?

По мишљењу многих војних и цивилних ауторитета у САД, одбрана од атомског оружја захтеваће у будућем рату еластичнију формацију са мањим и самосталним јединицама и уопште већом маневарском способношћу трупа. Да би се то постигло, неки сматрају да треба из досадашње организације изабрати извесне штабове како би систем командовања био једноставнији и ефикаснији. Потпуковник Денхолм у свом чланку¹⁾ третира питање до-

Радиостанице треба да имају велики домет, погодне таласне дужине (кратки таласи нису погодни); да се могу преносити товарним путем, а неке и на људским леђима.

Водови треба да буду мешовитог састава, тј. да имају делове за радиовезу и за телеграфско-телефонску.

Командант батаљона за везу био би у команди бригаде уједно и референт за службу везе.

Од **ваздухопловства** бригада би имала једну ескадрилу хеликоптера од 4—5 водова са по 3 апарата у сваком воду. Задаци ескадриле били би транспортовање и извршење разних осматрачких задатака.

Пошто су ове потребе врло честе у планинским акцијама, то и придавање хеликоптера треба да буде организациско и стално, а не само повремено.

Помоћне службе треба такође да буду организоване у потпуности. Њихов састав треба да омогућава, по потреби, издвајање појединих делова, а да се тиме не ремети ни нормална функција основних јединица, ни функција издвојених делова.

По питању састава команде алпске бригаде, писац каже да због важности полова, за начелника штаба треба одређивати генералштабног потпуковника, а у састав да уђу следећи отсеци: оперативно-обавештајни, за помоћне службе, ађутантски и команда позадине.

На крају чланка, писац каже да је своје мишљење базирао на „жалосном искуству“ које је стекао у алпским јединицама за време прошлог рата, па жели да се сви недостаци отклоне при решавању овог важног питања.

Ж. С.

Денхолм у оквиру Завода Стајива

¹⁾ Lieutenant-Colonel Charles I. Denholm: The Independent Corps, Military Review, July 1951.

садашњих армиских корпуса који, по тражењу неких треба да се преформирају у самосталне корпусе и да буду непосредно под командом групе армија, односно фронта, а да се армиски штабови укину. Самостални корпуси, по мишљењу писца, имали би улогу мањих и покретљивијих армија са свим органима за снабдевање и уређење своје позадине. Тако оформљени самостални корпуси разликовали би се од досадашњих армија и армиских корпуса у томе, што би имали непосредан увид и контролу над тактичком делатношћу својих дивизија, док армије над својим корпусима задржавају само једну ширу так-

тичку контролу. Даље, самостални корпуси би имали да приме на себе, поред уже и шире тактичке контроле над својим дивизијама, и све проблеме снабдевања, које је досада решавала армија. Јасно је да ће ови нови задаци захтевати извесно проширење корпусних штабова, нарочито у погледу позадинске службе, али ће они, ипак, увек бити мањи и експедитивнији од досадашњих армиских штабова.

Самостални корпуси нису никаква новина за Армију САД. Они су и досада постојали и формиранли су кад год је то захтевало извршење специјалних задатака. Ово се нарочито догађало при извођењу појединих десантних и острвских операција, као што је било у Северној Африци, на Филипинима, итд. Мада су корпуси извршавали самосталне оперативне задатке, они су редовно остајали на снабдевању код једне од армија. Такав је случај био и са 6 америчким корпусом код Анција у Италији. Међутим, овакво решење имало је доста незгода и увек се негативно одражавало на правилно снабдевање трупа. То се показало и у Кореји код 10 америчког корпуса, нарочито у периоду искрцавања код Инчона.

Писац налази да се увођењем самосталних корпуса добијају следеће предности: смањује се један штаб (армиски) у општем ланцу командовања; командовање постаје брже и ефикасније, јер заповести пре стижу до нижих потчињених јединица, као и извештаји од њих до виших штабова; добија се више самосталних јединица — мањих од армије, ма да се купан број виших команди смањује, пошто се укидају штабови армија.

Све ове предности биле би од користи у будућем рату, било да се употреби неко ново наоружање или да остане оно из Другог светског рата. У сваком случају, стварањем мањих самосталних јединица од садашњих армија, повећава се растреситост позадинских органа и борбених потреба, а тиме се олакшава одбрана како од атомског дејства, тако и од непријатељског опкољавања.

Као слаба страна самосталних корпуса често се наводи њихов мањи оперативни опсег у односу на армију. Међутим, писац каже, величина једног самосталног корпуса ограничена је једино могућношћу успешног командовања, али је условљена: задатком који корпусу претстоји, трајањем операције, као и њеном дубином и ширином, сигурношћу крила и бокова и лакоћом командовања. У прошлом рату сви

амерички корпуси на европском ратишту имали су просечно по четири, ма да их је било са две или три, а неки су имали и по седам дивизија. Број дивизија зависио је у првом реду од задатка корпуса. Најбољи пример је 7 амерички корпус који је кроз већину операција у прошлом рату имао по седам дивизија (пробој код Сен Лоа, опкољавање Рура и др.).

Највећи опсег командовања видимо код Ромела у Африци. Он је непосредно командовао Немачким афричким корпусом, а у исто време био је стварни командант свих италијанско-немачких снага у Северној Африци. На тај начин, може се рећи, он је непосредно командовао са укупно једанаест дивизија у операцији чија је дубина износила 300 миља (482 км).

Али највећи недостатак самосталних корпуса у односу на армиске корпусе лежи у повећању тешкоћа службе снабдевања. Док је досада само армија имала све органе позадинске службе који су снабдевали просечно по три армиска корпуса, сада би било потребно да сваки самостални корпус добије такве органе, иако у нешто мањем обиму. Ово је заиста један од највећих недостатака, када се и иначе предвиђа недостатак у људству Армије САД у будућем рату.

Друга потешкоћа јавља се у командовању са овако великим бројем јединица, јер се предвиђа да самостални корпуси треба да имају по шест или више дивизија. По садашњој организацији, армиски корпуси имају по четири дивизије, а у тактичком погледу могу имати и до седам, јер целокупну службу снабдевања организује армија. На тај начин, постоји велика еластичност у командовању, јер број дивизија у корпусу може да варира, према величини задатака који се корпусима додељују. Међутим, код самосталних корпуса од 6 дивизија те промене у броју дивизија практично отпадају. Сем тога, сваки маневар по фронту био би јако отежан баш због службе снабдевања. Тако, на пример, ако би ситуација захтевала да се ради неког специјалног задатка (обично при експлоатацији успеха) формира корпус од три дивизије, то би се његове преостале три дивизије морале придати неком од суседних корпуса. Ово би пак, довело до претераног броја дивизија у том ојачаном корпусу. С друге стране, смањени корпус задржао би све своје органе позадинске службе, иако му не би био потребан један тако потпун апарат, јер је он практично недељив. Ово показује да би та кру-

тост у организацији службе снабдевања јако кочила правилну расподелу снага према стварним задацима, тј. баш оно што ми желимо да обезбедимо у свакој ситуацији, каже писац.

Стога, упоређујући добре и рђаве стране једног и другог система, писац долази до закључка да би свака промена у организацији, која би смањила тактичку ела-

стичност командовања, била више од ште-те него од користи. Ако је потребно да се повећа број мањих самосталних јединица, онда то треба тражити у нижим јединицама од корпуса. Самостални корпуси постојали су у прошлости и постојаће у будућности кад год то задаци буду захтевали, али они не могу заменити у организацијском смислу ни армије ни армиске корпусе.

Review М. П.

Пуковник О. Ц. Троксел: АРМИСКИ КОРПУС У НАСТУПАЊУ И ХВАТАЊУ ДОДИРА

Једна од основних тактичких радњи у покретним операцијама јесте наступање и хватање додира са непријатељем. Ова се радња може предузети из најразноврснијих почетних ситуација.

Амерички пуковник Троксел у свом чланку¹⁾ узима претпоставку да се један армиски корпус налази на концентрациској просторији где добија задатак да у правцу непријатеља одмаршује до неке линије на удаљењу од 150 миља (око 240 км). Према расположивим подацима, сматра се да је за време марша могућ судар са непријатељем чија је јачина равна најмање америчком корпусу, али је покретљивост мања.

Писац узима амерички корпус следећег састава: 1, 2 и 3 пешадиска и 4 оклопна дивизија; извиђачка оклопна група од три батаљона, група тешких тенкова од три батаљона, корпусна артиљерија, осам транспортних чета и остали припадајући делови по формацији.

У чланку се истиче да је већа покретљивост једини елемент који у овој ситуацији пружа надмоћност над непријатељем. Зато овај елемент треба што боље искористити. У том циљу важно је да се одреди најпогоднији маршевски поредак корпуса. Ширина фронта наступања има велики значај, нарочито када се предвиђа борба у сусрету. Већи број маршевских колона смањује дубину поретка, а повећава еластичност маневра и безбедност бокова. Сем тога, земљиште се боље користи, а развој за борбу је много бржи. Међутим, мора се имати у виду да је код сувише широког фронта отежано груписање снага на једној жељеној тачки и у одређено време, јер то захтева постојање рокадних путева што није чест случај.

Ако корпус наступа ужим поретком, колоне ће бити дуже, покрет спорији, развој за борбу тежи, проблем снабдевања тако-

ђе отежан, ометање покрета лакше како дејством из ваздуха, тако и рушењем мостова и препадима са земље, итд.

У сваком случају, ужи маршевски поредак корпуса не дозвољава да се елемент покретљивости искористи у оној мери у којој је то могуће при ширим порецима.

Јасно је да на ширину маршевског поретка битно утиче земљиште својом густином путне мреже. На маневарском земљишту и при добро развијеној путној мрежи, писац сматра да ширина маршевског поретка корпуса наведеног састава може да износи и до 80 миља (130 км).

Пошто се одреди ширина маршевског поретка, треба решити питање извиђања и обезбеђења. С обзиром да се по претпоставци очекује борба у сусрету, треба бити унапред спреман за сваку евентуалност. Зато ће командант корпуса желети да што пре ухвати додир са непријатељем, као и да предузме све мере те да га непријатељ не успори у брзом покрету ка постављеном циљу. Све ово налаже да снаге за обезбеђење корпуса буду што јаче и састављене од свих родова како би могле брзо одбацити све непријатељске делове на које буду наишле.

С обзиром на састав корпуса, писац даје неколико варијанти које се могу узети при одређивању јачине и састава претходнице корпуса. У сваком случају, оклопна дивизија биће стуб службе извиђања и обезбеђења. Но, пошто она сама не би била довољна за овако широк фронт, то се мора ојачати. За ојачање се обично узима корпусна извиђачка оклопна група (3 батаљона), потребан део артиљерије, а каткад и неки батаљон моторизоване пешадије. На тај начин, корпус би имао за извиђање и обезбеђење снагу скоро од три оклопне дивизије.

У другом случају, командант корпуса може ојачати своју извиђачку оклопну групу по једним батаљоном тенкова и пешадије и дивизионом самоходне артиљерије

¹⁾ Colonel Orlando C. Troxel: A Corps Advances to Contact, Military Review, July 1951.

и тако добити, поред оклопне још једну дивизију за овај задатак. У овом случају, свакој дивизији заповешћу се додељује посебна зона за извиђање и обезбеђење, а њихови команданти стоје под непосредном командом корпуса. На уским фронтovima биће често довољна и сама оклопна дивизија. За обезбеђење бокова у овом случају употребљавају се делови извиђачког одреда. У зависности од ситуације, може се каткад употребити и цела корпусна извиђачка група само за обезбеђење бокова.

Остале дивизије крећу се позади, у зависности од броја путева, спремне да ступе у дејство ако би бокови поретка били

угрожени. У средини поретка крећу се корпусни делови.

Као што се види, амерички корпус, који писац разматра, претставља читаву армију. Три пешадиске дивизије (од којих се две могу, по потреби, моторизовати), тенковаска дивизија, оклопна извиђачка група и група тешких тенкова, дакле, шест елемената, омогућавају команданту корпуса остварење најразноврснијих комбинација маневра. Придавањем корпусу 8 транспортних колона (аутомобилских чета) јер се, још више еластичност маневра, фејер се, ако то ситуација налаже, свака јединица корпуса може претворити у моторизовану.

Perić М. П.

Потпуковник Вилџем Бедфорд: СМЕЊИВАЊЕ ДИВИЗИЈЕ У МЕСТУ ИЛИ ПРОЛАСКОМ КРОЗ БОРБЕНИ ПОРЕДАК

У борбеним заповестима често се наилази на кратке одредбе које, на пример, гласе: „1 стрељачка дивизија проћи ће кроз борбени поредак 2 стрељачке дивизије и извршиће напад правцем . . . итд.“ или „3 стрељачка, пошто ће бити смењена трупама 4 оклопне дивизије, прикупиће се као корпусна резерва на просторији . . .“ Само онај ко је војнички добро извежбан и ко има довољно тактичког разумевања схватиће каква су све планирања потребна да би се извршила једна таква радња, која је у наведеним заповестима лаконски изражена. Због тога писац¹⁾ сматра да ће бити корисно да се ова тактичка радња поближе размотри. Он сматра да се смена може извршити на два начина: у месту или проласком кроз борбени поредак.

Смена у месту може се вршити у циљу вођења одбране или преласка у напад, односно продужење напада. Писац, међутим, разматра само други случај, тј. смену у месту са офанзивном намером.

Смена проласком кроз борбени распоред врши се само у циљу преласка у напад или у циљу продужења напада. Ова смена састоји се у проласку јединице, која треба да отпочне или продужи напад, кроз борбени распоред јединице која је у додиру са непријатељем. Делови јединице који се смењују остају на положају све док јединица која их смењује не прође кроз њихов распоред и док њена пешадиска ватрена подршка не буде онемогућена новим деловима који су стигли испред

њих. Тада они могу бити повучени из дотичне области или прикупљени за неку нову акцију.

Било да се врши смена на један или други начин, неопходно је да се предузму одговарајуће мере сигурности у циљу да се смена изврши у потпуној тајности и сигурности. У противном, непријатељ не само да ће бити обавештен о претстојећим нашим акцијама, већ може искористити критично стање у коме се налазе јединице за време смене. Због тога писац предлаже следеће мере сигурности: одржавање контролне делатности од стране јединице која треба да буде смењена; људство нове јединице у извиђачкој делатности да носи одело и ознаке јединице која се смењује; артиљерска и ваздухопловна делатност да се не смањује; саобраћај да се ограничи, нарочито дању; радиосаобраћај старе јединице да се задржи што више а да се што мање употребљава радиосаобраћај нове јединице, итд.

У току нападне операције смена јединица може бити условљена следећим тактичким моментима: продужење напада свежим трупама; променом правца напада; искоришћењем слабости у непријатељском распореду увођењем резерви у борбу или почетком офанзивне делатности на фронту који је дотада био у стању стабилизације.

Ако су јединице, које треба сменити, у одбраненом распореду, онда је тај распоред махом неподесан за напад. Смена се, према томе, може користити и за пре-групписавање снага у нападни поредак. Каткад ће се сменом увести у фронт нове тру-

¹⁾ Relief in Place-Passage of Lines by Lieutenant Colonel, William H. Bedford, Military Review, april 1951.

пе на место оних које су у извесној мери захваћене одбранбеним духом.

Циљ смене јединице у нападу може бити каткад и сужавање нападне зоне дотичне јединице, тј. да она напад продужи на ужем фронту, док ће на осталом делу фронта продужити напад нова јединица. У таквој ситуацији, изгледа, са гледишта јединице која се смењује, прикладнија је смена у месту. Ова смена треба, међутим, да буде у складу са планом продужења напада.

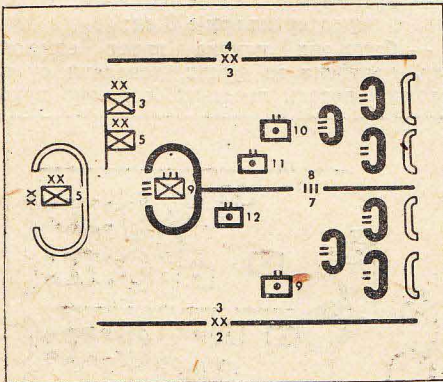
Ако прилике дозвољавају, најбољи услови за продужење напада могу се постићи применом смене покретом кроз борбени распоред. Код примене овог начина смене може доћи до нагомилавања трупа у предњим рејонима, ако је непријатељ способан да пружи јачи отпор нападајућим трупам.

Смена у месту приказана је очигледно на шемама 1 и 2.

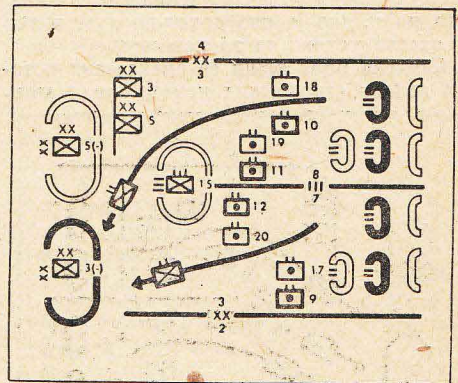
На приказаном примеру предвиђено је да се смена врши у току две ноћи. Треба, међутим, имати у виду да побољшања у транспортном систему омогућују да се смена изврши и у току једног дана и једне ноћи. На тај начин смањује се вероватноћа да непријатељ сазна за смену.

Шема број 1 приказује 3 стрељачку дивизију у одбранбеном распореду. 5 стрељачка дивизија која се налази позади ње примила је задатак да смени 3 дивизију и да пређе у напад. Предузете су потребне мере за организацију истакнутог командног места 5 сд уз командно место 3 сд, као и за регулисање свих осталих детаља, као што су: време смене, извиђање, одређивање путовођа за вођење долазећих јединица, одређивање наоружања, опреме, хране, итд. — што треба да преузме 5 сд, затим, време преузимања команде, координација мера сигурности итд.

Пошто су све претходне припреме завршене, одмах по паду мрака прве ноћи,

Шема бр. 1

Шема бр. 2

Објашњење знакова

- НЕПРИЈАТЕЉ
- БАТАЉОН КОЈИ ТРЕБА СМЕНИТИ
- БАТАЉОН КОЈИ ВРШИ СМЕНУ
- 10 АРТ ДИВИЗИОН КОЈИ ТРЕБА СМЕНИТИ
- 19 АРТ ДИВИЗИОН КОЈИ ВРШИ СМЕНУ

- 3 КОМАНДНО МЕСТО 3 СД
- 9 СТРЕЉАЧКИ ПУК КАО ДИВИЗИЈСКА РЕЗЕРВА
- ГРАНИЦА ЗОНЕ ДЕЈСТВА 7 И 8 СД
- ГРАНИЦА ЗОНЕ ДЕЈСТВА 3 И 4 СД
- ПРИКУПЉЕНА 5 СД КОЈА ТРЕБА ДА ИЗВРШИ СМЕНУ

артиљерија 5 сд врши покрет и пласирање на изабране положаје. Следећег дана ова артиљерија предузима све мере у циљу организовања ватрене подршке у зони 3 сд. Ако не стоји на расположењу довољно артиљериских положаја, а непријатељ је агресиван, онда се у првој ноћи доводи на положај само по једно артиљериско оруђе на дивизион у циљу извођења свих припремних радњи за отварање ватре, а у току друге ноћи изводи се остатак артиљерије на положаје. Артиљерија дивизије, која се смењује, остаје на положају све док не буду смењени батаљони прве линије ове дивизије у току друге ноћи.

Поред пласирања артиљерије, у току прве ноћи врши се и смена стрељачког пука, који се налазио у дивизијској резерви. Код дужих ноћи може се вршити смена и још неких других јединица.

Шема 2 показује да су смењена и два батаљона који су се налазили у резерви пукова првог борбеног реда 3 сд. Смена ових батаљона може се извршити у току прве ноћи, ако је она довољно дуга и ако су остали услови за то повољни.

Следеће ноћи врши се смена свих осталих делова стрељачких пукова првог еше-

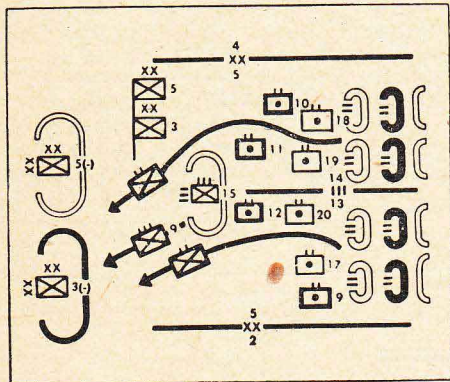
бар једна ноћ да би се преузео потребан распоред трупа. Али, писац признаје да ће ова смена често морати да се изврши у току неколико часова, после скраћених припрема и извијања. Но, и у овом случају, неопходно је потребно брижљиво планирати ватрену подршку и примопредају командовања.

На примеру који је показан, јединица коју треба сменити (3 сд) налази се опет у одбранбеном распореду, тј. онако како је то показано на шеми бр. 1. Међутим, 5 сд треба да смени 3 сд проласком кроз борбени распоред у циљу преузимања напада. Разлика од првог начина смене је у томе што чим 5 дивизија заузме свој распоред на просторији за почетак смене, руковођење сменом одмах преузима команда 5 сд.

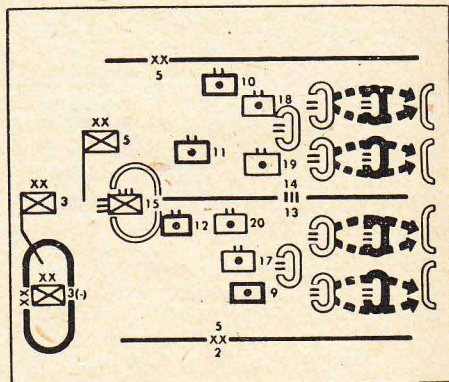
На шеми бр. 3 показана је прва фаза смене, извршена у току ноћи, која претходи нападу, при чему су извршене следеће радње:

— артиљерија 5 сд је пласирана на положаје поред артиљерије 3 сд;

— батаљони пукова првог ешелона 5 сд, одређени за јуриш, доведени су на положаје позади предњих батаљона пуко-

Шема бр. 3

Шема бр. 4

лона 3 сд, а команду у дивизијском сектору преузима команда 5 сд.

Што се тиче артиљерије, напомиње се да она често може остати на положају ради појачања артиљерије нове дивизије приликом подршке напада, ако се тако планирано предвиди.

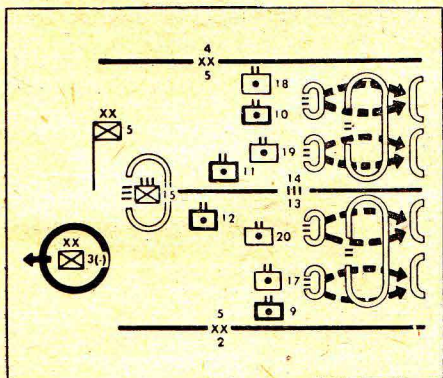
Смена покретом кроз борбени распоред приказана је на шемама 3 и 4. И код ове смене писац препоручује да се пре почетка смене изврше све потребне припреме с тим, да је пожељно да се има на расположењу

ва првог ешелона 3 сд пошто су већ смењени батаљони који су били у резерви ових пукова;

— стрељачки пук 3 сд, који се налазио у резерви, такође је смењен и на његово место доведен одговарајући пук 5 сд.

Уколико краткоћа времена не би дозвољавала да се у току ноћи изврше сви напред наведени покрети, онда стрељачки пук који треба да заузме место резерве може да буде привучен напред тек доцније.

На шеми бр. 4 показан је полазак батаљона прве линије 5 сд у напад, њихов пролазак кроз борбени распоред батаљона прве линије 3 сд и јуриш. При томе батаљони прве линије 3 сд остају на своме положају, одакле подржавају и помажу нападни ешелон 5 сд, док ово буде могуће с обзиром на покрет наступајућих батаљона. Батаљони у резерви пукова првог ешелона доводе се напред ради даље подршке напада тек када се створи потребан простор како би се избегло нагомилавање трупа.

Шема бр. 5

Смена показана на шеми бр. 5 претставља једну посебну варијанту у којој је смена у месту комбинована са сменом покретом кроз борбени распоред. Ова варијанта је добијена на тај начин што су предња два батаљона сваког пука првог ешелона 3 сд смењена само са по једним батаљоном из пукова првог ешелона 5 сд док су остала два батаљона оба пука (свега четири батаљона) остављена привремено позади њих у резерви. Ова четири батаљона у зору, у циљу извршења напада, пролазе кроз борбени распоред предња два батаљона који после тога добијају улогу дивизијске резерве. Овом варијантом отклоњени су неки недостаци који имају како смена у месту, тако и смена покретом кроз борбени распоред. Као и сваки компромис, наравно, и ова комбинација има своје слабости које се састоје у томе што извесно време свега два батаљона прве линије држе дивизијски сектор и што батаљони, одређени за напад, не могу бити довољно упознати са земљиштем и нападним објектом.

Важно место при извршењу смене заузима **преуређење позадине**. Да би се оно могло целисходно извршити, неопходно је да се благовремено састану начелник позадинског отсека штаба дивизије (G-4) и претставници служби једне и друге дивизије, као и да се изврше потребна извиђања. Овим официрима морају се, наравно, ставити на расположење сви тактички детаљи о начину смене. Важно место у узajамном договору заузима утврђивање начина замене наоружања, опреме, прехранбених артикала и тсл. Треба, например, утврдити замену материјала за постављене жичне линије, па чак и за пласирана оруђа која се неће дизати, а које ће предати дивизија која се смењује новој дивизији с тим да прими у замену њен материјал. Нова дивизија треба да прими такође све борбене потребе стокиране у рејону у који она долази, као и инсталације, уређаје, готове објекте и оне у току грађења и тсл. Исто тако, треба да се разради детаљан план за покрете позадинских јединица и установа. Обе дивизије имаће своје разрађене планове уређења позадине. Оба плана треба координирати и довести до компромисног решења. Ово је неопходно због једновременог покрета борачких и позадинских јединица обеју дивизија, као и због потребе да се обезбеди одговарајућа сигурност. Преуређење позадине биће знатно олакшано ако се заповест за уређење позадине нове дивизије изда благовремено пре почетка смене. Свака служба треба у вези са овим да припреми одговарајућа упутства која ће бити прикључена дивизијској позадинској заповести. Нарочито прецизно треба да се изнесу одредбе које се односе на примо-предају, односно замену наоружања, муниције, опреме и осталих материјалних средстава.

Брижљиво треба да буду израђени планови, прегледи или графикони кретања јединица и дивизијског транспорта при чему је опет потребна савесна координација ових докумената једне и друге дивизије. Пошто смена претставља тактички покрет, то ће оперативни орган (G-3) морати да покаже нарочито интересовање за извршење свестране координације и контроле. Сви органи штаба дивизије морају да се позабаве овим детаљима, јер од њиховог правилног спровођења зависи успех у извршењу радње. Организационо-персонални отсек (G-1) интересоваће се нарочито за покрет дивизијског позадњег ешелона. Обавештајни отсек (G-2) ставља јединицама на расположење податке о непријатељу који

могу утицати на извршење смене. Оперативни отсек (G-3) одређује распоред и употребу тактичких јединица, приоритет њиховог кретања, спровођење мера сигурности и припрема заповест за покрете. Позадински отсек (G-4) стара се о покретима и распореду позадинских делова и материјалних потреба.

Брижљива координација треба да се врши у погледу поделе путева и израде маршевских планова (графикона) да би се избегао сваки неспоразум између одлазећих и долазећих јединица. На случај да се спор ипак појави, он мора бити решен у корист долазеће дивизије. Дивизија која се смењује мора да ставља на расположење способне путовође. Такође треба да се регулише примо-предаја контролне службе саобраћаја (станица и руководећих органа). Док дивизија која се смењује треба да држи ову службу у својим рукама у првом периоду смене, дотле дивизија која смењује треба да је обавља у другом. Ако се смена врши у току две ноћи, онда дивизија која се смењује, држи контролу саобраћаја у току прве ноћи и у току једног дела наредног дана, али тако да нова дивизија прими дужност пре пада мрака. Треба тежити да у току смене буде у саобраћају што мање возила. У том циљу треба користити исте транспортне јединице и за довлачење људи и материјала ка фронту, и за превоз смењеног људства и материјала уназад.

У закључку писац износи да сваки од наведена два начина (у месту и покретом кроз борбени распоред) имају своје добре и лоше стране.

Смена у месту у циљу преласка у напад или продужења напада обележена је следећим карактеристикама: омогућава новој јединици детаљније извиђање додељене зоне него код смене покретом кроз борбени распоред; смењена јединица може се брже користити на другом месту него код смене покретом кроз распоред; ризикантнија је, јер у току критичног периода смене

ниједна јединица није у таквом распореду да би могла потпуно ефикасно дочекати непријатељски напад; нормално, ова се смена изводи ноћу.

Смена проласком кроз борбени распоред има следећа предности и недостатке: дозвољава заузимање погоднијег нападног поретка него код смене у месту; бржа је него смена у месту и може се предузети и дању; омогућава да јединице које се смењују врше за извесно време ватрену подршку напада, што, с друге стране, изазива нагомилана снага у предњим линијама; командовање зоном може предузети нови командант раније него код смене у месту.

С обзиром на изнето, писац препоручује да се, кад год је могуће, тежи смени покретом кроз борбени распоред. Смена у месту мораће се, међутим, применити ако смењена јединица треба да буде ускоро употребљена на другом неком месту, као и у случају ако би смена покретом кроз борбени распоред изазвала сувише јако нагомилана трупе. У сваком случају, успех у извршењу ове тактичке радње зависи од брижљивог и детаљног планирања, сарадње и координације. Све се то, пак, може постићи добром везом, благовременим извиђањем и предузимањем свих осталих мера.

Чланак потпуковника Бедфорда, због систематски обраде смене трупа у борбеном поретку и очигледности приказивања, веома је поучан. Ово је утолико пре, што се ова радња често занемарује при разради тактичких задатака. Пошто смена, због кризе коју она претставља, треба да се изврши за што краће време, то би било корисно да је писац детаљније обрадио баш оне случајеве када се тражи извршење смене у току једне ноћи или само дању. Дугим вршењем смене омогућава се непријатељу да предузме одговарајуће противакције: артиљерску и ваздухопловну противприпрему или противнапад пешадијом, тенковима и тсл.

В. К.

Корд

Потпуковник Р. Ј. Хил: О ПОЧЕСНОМ УВОЂЕЊУ ЈЕДИНИЦА У НАПАД

Благовремено груписање снага на решавајућој тачки и у одређено време одувек је био један од првих услова победе. Али то није лако увек постићи. Зато писац поставља питање,¹⁾ да ли ће се један

командант огрешити о основни принцип ако отпочне напад пре но што групише све своје расположиве снаге? — Свакако, неће, каже он даље, јер ће све зависити од ситуације. Познато је да је победа најчешће на оној страни која брже и вештије употреби своје снаге. У сваком случају, време има велики значај и често пресудно утиче на одлуку команданта.

¹⁾ First with e Most by Lieutenant Colonel Robert J. Hill, Jr.; Military Review, september 1951.

При почесном увођењу снага у борбу, рад се импровизује према ситуацији на бојишту и такав се напад разликује од напада по плану, где су напори свих снага координирани једним општим планом.

Истина је да се ни код делимичног увођења снага у борбу не занемарује координација снага, али она никад не може бити онако потпуна, бар у почетку напада, као што је то у нормалним случајевима напада.

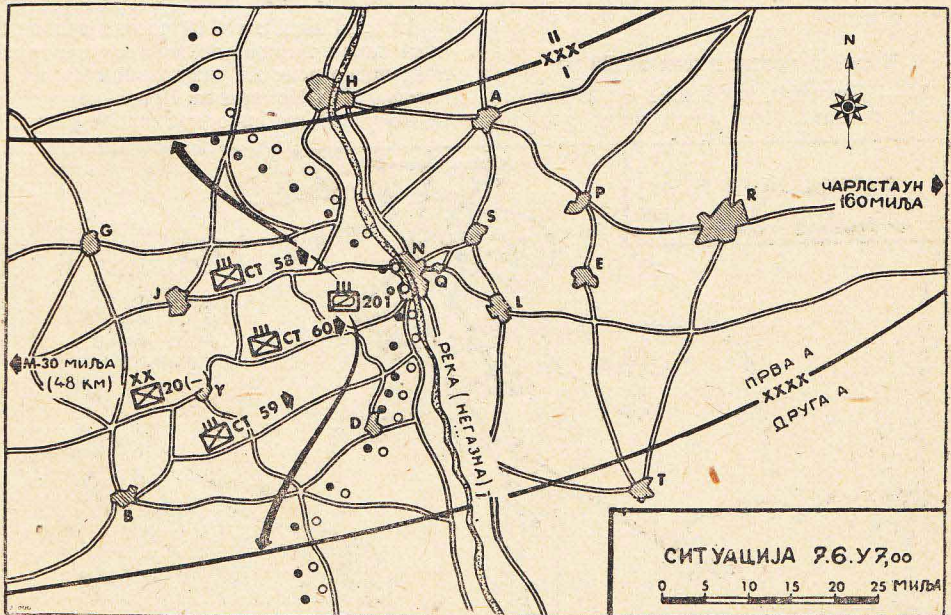
Па, ипак, писац сматра да је напад са делимичним залагањем снага препоручљив, углавном, у ова три случаја: ако време иде у корист непријатеља; ако се има надмоћност над непријатељем, бар у главним борбеним средствима; и, треће, ако се та надмоћност може одржати све док се не достигну одређени објекти.

Ако се непријатељу дозволи потребно време да се организује и прикупи своје снаге, свакако ће извођење напада бити теже. Са друге стране, мора се увек имати у виду ризик коме се трупа излаже при делимичном увођењу снага у борбу.

ницима ватрене моћи), или у инжењерији и транспортним средствима (већој покретљивости), итд. У сваком случају, командант мора проценом ситуације да дође до закључка да ће комбинацијом расположивих средстава обезбедити потребну надмоћност. При овоме треба имати у виду да надмоћност у ватри, покретљивости, моралу и снабдевању готово редовно више вреди него сама бројна надмоћност. Међутим, за увођење у борбу новопристиглих снага треба такође припремити план. При овоме брзина игра врло велику улогу. Новопристигле снаге треба непосредно дириговати ка одлучујућим тачкама.

Да би се смањило ризик коме се трупе излажу при оваквом нападу, потребно је да се извијачка делатност активира до максимума како би се сазнало стварно стање код непријатеља. Авијација мора благовремено да открије све непријатељске снаге и њихове покрете у близини бојишта.

Ради боље илустрације саме технике извођења напада са почесним залагањем сна-

Скица I

Што се тиче почетне надмоћности, она не треба да се огледа у пешадији, већ у тенковима или артиљерији (као претстав-

га, писац износи следећи тактички задатак, који, ради упознавања тактичких гледишта Армије САД, дајемо у изводу.

потисне делове непријатеља на исток и обезбеди прелазак преко реке осталим деловима корпуса.

Командант 20 пд наредио је да 201 пук лаких тенкова продужи надирање у источном правцу док га не стигну делови 60 борбеног одреда, после чега има прећи на обезбеђење бокова дивизије. Борбеном одреду 60 наређено је да одмах пређе реку „Х“, да стигне делове 201 пука лаких тенкова и избије на К. 659 (скица 2), одбацујући непријатеља источно од потока „З“.

Борбени одред 60 прешао је преко реке „Х“ у 7.30 часова. У 9.00 часова делови 201 пука лаких тенкова били су заустављени на једну миљу (1609 м) испред насељеног места „С“, где су наишли на запречен пут и добили артиљериску и минобацачку ватру као и ватру пешадиског наоружања са правца насеља „С“.

Борбени одред 60, стигавши својом претходницом (1 батаљоном 60 пп), предузео је напад у 9.45, прошао кроз распоред делова 201 лакотенковског пука са задатком да одбаци непријатеља и рашисти ситуацију. Главнина борбеног одреда 60, по пристизању, прикупила се северозападно од насеља „С“, а своја два дивизиона поставила за дејство у правцу насеља „С“.

У 9.45 часова отпочео је одред 59 прелаз преко реке „Х“ са задатком да се прикупи у рејону северозападно од насеља „С“, а за њим су имали да пређу реку и остали делови дивизије.

2. — „Црвени“: у 11.00 часова добијен је податак из штаба Првог корпуса „Плавих“ да је уочен покрет непријатељских моторизованих снага у јачини једног пука или нешто више, састављених од свих родова, у покрету по два пута правцем на запад. У 10.50 часова чела ових колона била су приближно 30 миља (48 км) западно од Чарлстауна (160 км источно од реке „Х“; види скицу 1). Корпус је тражио од штаба Прве армије дејство из ваздуха на ове колоне.

У 12.00 часова ваздухопловство „Плавих“ бомбардовало је шуму југозападно од к. 659, где су примећени непријатељски делови са великим бројем возила. Такође је примећено да се непријатељ утврђује на к. 659.

Конферисање у штабу, 20 пд у 13.00 часова

Од 10.00 часова десила су се три важна догађаја, који захтевају да се ситуација 20 пд детаљније размотри, а то су:

— пристизање другог пука пешадије „црвених“ са тенковима и артиљеријом;

— покрет снага неутврђене јачине од Чарлстауна, и

— закашњење од два часа у пристизању осталих делова 20 пд, које је проузроковано оштећењем моста код насеља „Н“.

Ове нове околности мењају из основа ситуацију 20 пд. На основу расположивих података, командант дивизије рачунао је да благовремено пребаци целу дивизију преко реке „Х“ и да отпочне напад на непријатеља са сигурном надмоћношћу. Међутим, пристигла непријатељска појачања у вези са задоцњењем 20 пд учиниће да ће непријатељ добити потребно време. Зато командант дивизије позива своје органе штаба на кратко реферисање.

Начелник обавештајног отсека дао је следеће податке о могућности непријатеља:

— могућ напад на ма који део нашег фронта са обухватом северног или јужног крила снагама од око три батаљона пешадије уз подршку тенкова и артиљерије;

— за одбрану тренутно непријатељ располаже са три батаљона;

— од појачања непријатељ може добити, било за напад, било за одбрану, од 14.00 часова један пук пешадије са тенковима и артиљеријом за подршку, а од 18.00 часова још најмање један пук пешадије из рејона Чарлстауна уз подршку свих осталих родова;

— ако би се непријатељ повукао и предузео одбрану на коси к. 659, појачања би му стигла нешто раније, те би могао имати од 13.00 пук пешадије са тенковима и артиљеријом за подршку или од 17.35 часова најмање још један пук као што је горе изложено.

Начелник оперативног отсека свео је свој реферат на два закључка: од 15.00 часова могућ напад без 58 пп, а од 19.15 часова са целом дивизијом. Остали органи изјавили су могућност снабдевања и подршке за обе варијанте.

На основу изложене ситуације, командант дивизије донео је следећу одлуку: „Са дивизијом предузети напад у 15.00 часова (не чекајући долазак 58 пп) општим правцем од к. 460 на к. 659, коју заузети, одбацујући непријатеља преко потока „З“.

Као што видимо, пример показује почесно увођење у борбу не само 60 пп, већ и 20 сд, што је у датој ситуацији потпуно правилно. Писац врши даљу анализу горње одлуке команданта дивизије, па каже:

— да је одлука пала да се напад врши само 60 пп, не би била правилна, јер не би-

смо имали надмоћност ни у почетку ни у току напада;

— правац напада преко к. 470 изводио би фронтално на најјачи део положаја, те је зато много погоднији маневар левим крилом преко к. 460 у циљу обухвата и брзог сламања десног крила непријатељевог;

— обухват десним крилом изводио би преко пошумљених падина к. 659 што такође не би било погодно за рад тенкова.

Са изложеног, очевидно је, каже писац, да је у овој ситуацији много боље предузети напад у 15.00, не чекајући прикупљање целе дивизије. За напад у 15.00 постоји израита надмоћност у тенковима и артиљерији. Поред тога, већа покретљивост је такође на нашој страни која би нам омогућила да одржавамо и маневарску надмоћност над непријатељем у току извршења напада.

Потпуковник Л. Г. Робинсон: О ПРОЦЕНИ СИТУАЦИЈЕ И ДОНОШЕЊУ ОДЛУКЕ

Потпуковник Робинсон у свом чланку¹⁾ по питању процене ситуације и доношења одлуке каже да командант не сме да постане роб никаквих крутих процедура и шаблона; његово расуђивање мора бити плод личних закључака и треба да буде јасно, документовано и одлучно. Међутим, како при процени ситуације, тако и при издавању заповести, он се мора држати извесног логичног реда који се, у крајњој линији, ипак, изражава неком врстом форме или обрасца. На овај се начин омогућује да се подаци среде по извесном систему, а затим се избегава опасност да се неко важно питање изостави. Према томе, форма ће помоћи команданту да изврши анализу свих података и чињеница на основу којих треба да донесе одлуку и предузме потребне мере.

Но, с друге стране, круто везивање за форму или погрешна примена начела и упутстава могу негативно да утичу на правилност размишљања, па, према томе, и на доношење одлуке.

Сасвим је разумљиво што наука толико полага на утицајне факторе, јер су они саставни део сваке ситуације. Сва командантова активност и способност за акцију креће се у кругу тих фактора и њихових утицаја на ситуацију.

Ако бисмо, пак, одложили напад за 19.15 часова, непријатељ би могао предузети свој напад, којим би могао не само да нам онемогући извршење нашег задатка, већ и да нам доведе у питање све досада постигнуте успехе. У сваком случају, нашим одлагањем напада, непријатељ би добио четири часа времена, који би му добро дошли за организацију својих положаја.

На крају, писац поново истиче опасност којој се трупе излажу при почесном увођењу у борбу и тражи од извиђачко-обавештајне службе што потпуније податке како би се ризик свео на што мању меру.

Иако не сматрамо да је за почесно увођење јединица у напад потребно увек имати надмоћност у техници, ипак, чланак заслужује пажњу, нарочито у погледу правилне оцене елемента времена, брзих одлука и еластичности маневра која је приказана у изложеној динамици боја.

Ревизија М. П.

У чланку се затим даје форма процене ситуације која је усвојена од стране начелника генералштабова сва три вида оружане силе САД. Та форма своди се на ових пет главних тачака: прво, задатак; друго, ситуација и начин извршења акције; треће, анализа могућег непријатељског дејства; четврто, упоређење могућих сопствених акција и, пето, одлука.

Задатак претставља први и најважнији фактор процене ситуације. Ако треба извршити више разних задатака, онда се мора одредити ред хитности њиховог извршења.

Процена ситуације има да проучи непријатељске могућности и утврди најбољи начин извршења акције у датом случају који треба да доведе до успеха операције.

Код већих јединица и када се има довољно времена, процена ситуације органа штаба може бити вршена под руководством начелника штаба. У мањој јединици, или када се нема довољно времена, подаци за процену ситуације биће изнети команданту уз најкраће реферате од стране органа штаба.

Врло је важно да се командант може ослонити на свој штаб у погледу процене и сређивања података из ситуације. Нормално је да се сви ти подаци изнесу команданту усмено или писмено од стране начелника штаба или одређеног официра штаба. При разматрању сопствених акција,

¹⁾ Lieutenant Colonel Leonard G. Robinson: »The Commander's Estimate«, »Military Review«, June 1951.

командант ће, свакако, узети у обзир свој задатак, карактеристику просторије за операције, непријатељску и сопствену ситуацију и облик маневра који му се нуди за извршење задатка.

Код процене непријатеља најважније је да се предвиди могућност његових противакција које би биле предузете као одговор на наше акције или које би имале утицаја на њих. При свакој од тих противничких акција цени се исход који би оне могле да имају.

Упоредна оцена могућих сопствених и непријатељских акција претставља најважнији и завршни део процене ситуације. Ту се долази до синтезе свих података који су добијени проценом и извлаче се потребни закључци.

Писац каже да има разних метода помоћу којих се може извршити процена овог дела ситуације. У сваком случају, критеријум за упоређивање је прост и састоји се у томе да се дође до најбољег решења у датој ситуацији.

Може се, ипак, десити да, и поред најдетаљније процене и међусобног упоређивања релативних вредности, најпогоднији начин акције не буде одмах уочен. У таквом случају, где је тешко извршити дефинитиван избор, изгледаће да је, на пример, један начин акције исто тако прихватљив као и други. Ипак, у највише случајева, када је избор нејасан и тежак, до одлуке се може доћи поновним испитивањем свих

фактора ради утврђивања који од њих има превагу над осталима.

Једном усвојени избор начина акције даје базу за израду плана акције. Такав план, дат у извесној форми, уствари, претставља одлуку.

Писац дефинише одлуку као констатацију командантове концепције о томе шта његова јединица треба да предузме да би извршила свој задатак. У својој потпуној форми одлука треба да садржи одговоре на питања: ко, шта, када, где и како.

Циљ одлуке јесте да се штабу пружи сви основни подаци за детаљну разраду планова и издавање заповести. Она се често дословно уноси као друга тачка у борбену заповест. Она у исто време служи за обавештавање целокупног људства о томе шта јединица, као целина, има да ради.

На завршетку чланка писац напомиње да се систематизовање процена развијања мора вршити веома опрезно, ако се жели да форма добије своју праву вредност, тј. да буде помоћно средство команданту. Решење проблема који обухвата сложени ратни механизам не може се свести ни на какве формуле. Зато писац још једном резимира услове добре процене ситуације, па каже: процена треба да буде у складу са процесом логичног расуђивања; да оцени релативну вредност свих могућих акција које долазе у обзир и да укаже на најпогоднији начин акције у датој ситуацији.

Хрисман Љ. Х.

Потпуковник Ф. Беднарек: ПРОБЛЕМ ЧУВАЊА И ОБНАВЉАЊА РАТНЕ ОПРЕМЕ У АРМИЈИ САД

Проблем опште штедње у Армији САД постао је врло актуелан. На све стране се траже начини како да се смањи потрошња и развије смисао за чувањем ратне опреме.

Амерички потпуковник Беднарек каже,¹⁾ да их је мало који знају да издаци за издржавање само једне дивизије на фронту износе годишње око сто милиона долара. Ова сума превазилази за 20% потребне издатке за наставку целокупне ратне опреме једне дивизије. Међутим, статистика нам даје поуздане податке о свакој врсти ратне опреме колико може укупно да служи као и у каквом је стању потрајалости после извесног времена употребе. Исто тако, постоје искуством утврђени подаци у погле-

ду дневног утрошка артикала на једног човека или месечног на хиљаду људи, итд. Та искуства из прошлог рата најсигурнија су основа за прорачун будућих потреба за целу Армију.

Дуг је пут пређен док смо до тих искустава дошли. Уочи рата узимали смо у обзир и британске и француске податке. Али све то није одговарало нашој стварности. Десант у Северној Африци, такође, није нам дао неке особите податке. Зато је јуна месеца 1943 Министарство народне одбране издало специјалну директиву свим прекоморским снагама да се ови подаци прикупе, среде и проуче. Директивом су тражени посебни подаци за сваки артикал ратне опреме. У циљу једнообразности у сређивању и проучавању података били су упућени на ратишта нарочито инструисани официри за ову сврху. Па ипак се, наила-

¹⁾ War and Replacement Factors, by Lieutenant Colonel Frank Bednarek, Military Review, August 1951.

зило на велике потешкоће, а често и на неразумевање од стране команда и штабова. Стога се тек фебруара 1944 године могао саставити исцрпан извештај из кога је Министарство народне одбране могло да види тачно стање ствари. Извештај је показивао не само губитке у опреми, који су се догађали у борби, већ и оне који су настајали услед непредузимања благовремених оправки, разног уништавања, крађа, немарног чувања, слабог познавања материјала, итд., итд.

Тек на основу овако сређених података, који су током даљег рата непрестано пуњавани, Министарство народне одбране у стању је да врши предвиђања и прорачуне за будуће потребе.

Факат је да армија мора бити снабдевена свим потребама за рат, без обзира на новчане издатке, каже писац. Све потребе морају бити благовремено испланиране и још за време мира остварене. Природно је да се за време мира јавља стална тежња за што већим смањењем финансијских издатака. Ово се може постићи само редукијом како врста материјала, тако и сувишних количина, које су САД произвеле у току прошла два светска рата, а што се убудуће не може поновити, ако се жели да одржи садашњи стандард живота и економска стабилност земље.

Међутим, запажено је да су они људи, који највише критикују штедњу, у исто време и највећи расипници. Тако, на пример, војник који у рату баца своју опрему било што је тешка за ношење или је замазана, а зна да ће сигурно добити нову, најчешће се баш он може чути да каже како се на бојном пољу оставља нетакнута ратна опрема. Исто тако, командант који највише гони свога интенданта да врши замену опреме, понајчешће каже да се замена врши сувише често. У прошлом рату чести су били рапорти којима су команде тражиле да јединице добију потпуно ново одело и осталу опрему пре поласка на прекокеанска ратишта. Ово може бити и оправдано у извесним условима, али када ти услови не постоје, и када опрема још није потрајала, такав поступак ствара код људства уверење да се заиста не штеди.

Стога се економија у снабдевању трупа може успешно спроводити само ако су и старешине и војници на висини. За доказ писац наводи генерала Бредлија, који је, као командант Прве армије, имао посебан табеларни преглед месечних губитака најважнијих врста ратне опреме за сваку дивизију. Према тим месечним губицима он

је поуздано закључивао не само о служби снабдевања дотичне јединице, већ и њеној бојној готовости и дисциплини.

Нема сумње, каже даље писац, да ће овај проблем још дуго бити актуелан у нашој Армији. У циљу његовог успешног решења, потребно је предузети следеће мере:

1. — Научити сваког младог регрута да ни наши извори нису неисцрпни и да тај факат треба схватити као саставни део будућег благостања сваког појединог грађанина САД.

2. — Упозоравати сваког у Армији да издаци на одећу и обућу, наоружање и осталу опрему, не само повећавају порез сваког појединца, већ исцрпљују наше изворе, што ће се одразити и на нашу будућу куповну моћ.

3. — Развијати код свакога свест о потреби одржавања у исправном стању добивене опреме на руковање, истичући да чување сваког њеног делића претставља обезбеђење властитог живота.

4. — Стално изналазити и усавршавати начине и поступке који ће допринети што бољем чувању и одржавању ратне опреме.

Врло је важно да млади регрути још у почетку војничког живота схвате потребу и важност колективног чувања опреме и наоружања. Овде старешине морају да претходе својим примером. Потребно је показати да су и стара опрема и старо наоружање употребљиви. Јединица која је научена да носи и крпљене блузе, може дати много боље резултате него нека у потпуно новом оделу. Зато се мора поздравити сваки напор који иде за тим да се за будућност предвиђају само реалне потребе у материјалном снабдевању. Ми не смемо поновити грешке из прошлости. Ако су те потребе ипак велике, најсигурнији пут да се оне смање јесте пут штедње и чувања. Још једаред, каже писац на крају, морамо учити да се боримо и добијемо ратове са много скромнијим материјалним средствима но што смо то у прошлости чинили.

*

Проблем штедње и чувања ратне опреме свакако је један од посведневних проблема живота и рада трупе. За нас је интересантно што видимо да се овај проблем овако оштро поставља и у Армији САД која се практично сматра за армију неограничених материјалних и техничких могућности.

М. П.

Резије

Пуковник П. Јокипалтио: ВАЗДУШНИ НАПАДИ НА ХЕЛСИНКИ И ЊЕГОВА ПАО У ДРУГОМ СВЕТСКОМ РАТУ

Под утисцима страховитог дејства авијације у прошлoм рату, а имајући у виду њен данашњи све већи развој, проблеми противавионске одбране градова посебно се намећу свима земљама и постају врло актуелни. Искуства прошлог рата још нису довољно проучена нити гледишта за будућност устаљена и оформљена, што се види из разних мишљења која се јављају у стручној војној литератури. У том смислу и швајцарски часопис „Flugwehr und Technik“ доноси чланак пуковника Јокипалтија под горњим насловом¹⁾ из кога се види тактика совјетске авијације при ноћним нападима на градове, извршеним пред крај Другог светског рата, као и резултати једне противавионске одбране, организоване са релативно скромним ПА средствима.

Хелсинки, главни град Финске, налази се на једном рту који прилично залази у море. Окружен са источне и западне стране сличним ртовима, а са југа низом острва на удаљењу око 3 км, град је имао врло повољне природне услове за организацију ПАО. Поред тога што су ртови и острва око града нудили добре ватрене положаје, они су нападача при ноћним нападима често доводили у забуну и отежавали му, због сличности, да тадашњим навигационим средствима лако пронађе град и циљево у њему.

Сам град без предграђа велики је 6×8 км и има преко 300.000 становника. Ма да је и у предграђима било важних насеља, планом ПАО био је обухваћен, због недовољног броја ПА средстава, само главни део града.

Евакуација становништва није уопште била предвиђена, јер се рачунало да ће совјетско ваздухопловство ипак имати важнијих циљева од Хелсинкија, те се тиме донекле објашњавају и онако скромна ПА средства, предвиђена за ПАО главног града.

Служба ВООВ била је доста добро организована и ослањала се на територијалну мрежу. Команда ПАО имала је и неколико својих осматрачких станица са прислушним апаратима, истуреним око 30 км од града. Ове станице, као и прислушни апарати водећих рефлектора, функционисали су као

осматрачки органи команде ПАО и њој су непосредно достављали своје извештаје о налетима. Поред тога, одбрана је располагала и са два немачка радиолокатора са дометом од 150 км.

Како се мрежа службе ВООВ простирала све до фронта, то је била организована сарадња са немачком трупном службом ВООВ на фронту у Естонији од које су примани и пренешени потребни извештаји до КМ ПАО. Немци су имали у захвату Балтичког Мора више радиолокатора. Па ипак, све то, као и чињеница да је Хелсинки од фронта био удаљен око 250—300 км, није било довољно да се град заштити од изненадних напада. Зато је команда ПАО приступила потпуној организацији своје властите службе ВООВ, а свој обавештајни центар поставила поред оперативне собе, у исти подземни бункер, што раније није било.

Командовање је било потпуно сасређено. Командант ПАО често је непосредно руководио отварањем запречне ватре чак и појединих батерија. Само за време јачих напада команда ПАО препуштала је већу слободу дејства својим потчињеним. Писац истиче да се морало прибећи овако строгој централизацији из два разлога: прво, што се располагало са мало батерија, а друго, због недовољног броја справа за гађање. Командна места група, односно дивизиона, била су организована по истом принципу као и КМ ПАО, само што нису имала све потребне уређаје.

Штаб ПАО имао је, поред команданта свега још 6 официра и 6 подофицира, док су штабови група (дивизиона) имали, поред команданта, по 2 официра и 3 подофицира, и то је било све.

Шема запречне ватре била је један од најважнијих докумената (ск. 1). Она је садржавала главне контуре терена у полупречнику од 25 км и служила је у исто време донекле и као ситуациона карта. Истом шемом вршило се и показивање циљева. Поред ове шеме постојала је планшета радиолокатора, односно прислушних справа, на коју су наносени потребни подаци ради осветљавања, односно отварања запречне ватре.

Средства ПАО Хелсинкија била су распоредена по скици 1 и то:

— западни сектор имао је један радиолокатор типа Вирцбург и водећу батерију 88 мм од 6 оруђа; једну батерију 76 мм

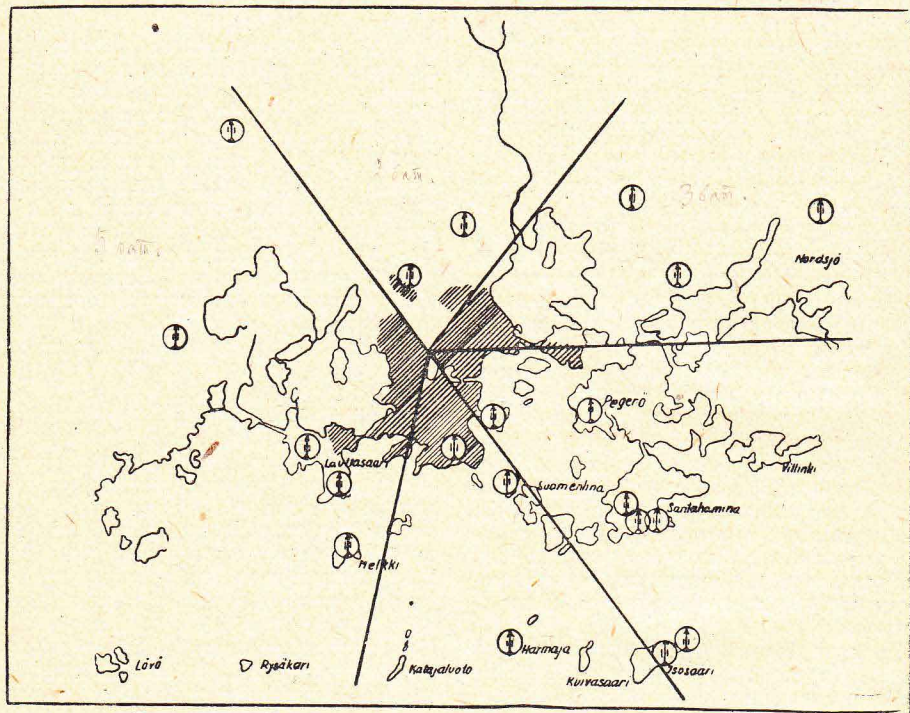
¹⁾ Eine allgemeine Übersicht der Grossangriffe und Luftabwehr für Helsinki im Februar des Jahres 1944, von Oberst P. Jokipaltio, Flugwehr und — Technik, № 2, Februar 1951, Frauenfeld, Schweiz.

такође од 6 оруђа и три батерије 76 мм од по 4 оруђа;

— северни сектор имао је једну водећу батерију 88 мм и једну батерију 76 мм, обе од по 4 оруђа;

Према томе, укупно ПАО је имала: 88 оруђа средњег и великог калибра; 42 оруђа малог калибра и 36 рефлектора.

Доцније, ПАО града појачана је на 104 оруђа средњег и великог калибра.

Скица 1 — Распоред средстава ПАО Хелсинкија 1944 г.

— североисточни сектор имао је једну водећу батерију 88 мм од 4 оруђа и још две батерије (без радиолокатора) од по 4 оруђа;

— југоисточни сектор имао је радиолокатор Вирцбург, једну водећу батерију 88 мм од 6 оруђа и пет батерија 76 мм од по 4 оруђа;

— јужни сектор имао је једну водећу батерију 88 мм од 6 оруђа, две батерије 76 мм од по 4 оруђа и једну батерију 105 мм од 2 оруђа.

Поред тога, за ниску заштиту постојало је: 11 водова МПАА од по 2 оруђа 40 мм; две батерије од по 4 оруђа 20 мм и 6 водова од по 2 оруђа 20 мм.

Од 3А рефлектора био је један баталјон од 3 рефлекторске чете од по 12 рефлектора.

Да видимо сада резултате овако организоване ПА одбране при одбијању ноћних ваздушних напада:

Први ваздушни напад извршило је Совјетско ваздухопловство 2 фебруара 1944 у вече са око 120 бомбардера. Време је било хладно, без ветра, а магла је била јако густа и ниска. Према дотадашњим искуствима, напад се није очекивао те ноћи.

У 18.50 часова служба ВООВ јавила је налет прве групе непријатељских бомбардера. У 19.10 већ је почео напад на град по таласима који су непрестано трајали све до 21.11 часова. Сваки се талас пред градом обично делио у мање групе, које су једновремено нападале објекат са више страна. После поноћи, од 1.00—4.15 часова, напад је продужен на исти начин са око 70 бомбардера. Пред првим таласима, код оба напада, претходили су авиони који су

бацали бомбе за осветљавање циља. Висина бомбардовања била је обично од 4.000—5.000 м, а највише 6.500 м. Бомбардовање је вршено из хоризонталног лета.

Противавионска артиљерија дејствовала је за све време, отварајући запречну ватру, док су батерије са радиолокаторима повремено гађале директно на циљеве.

Рад ПА рефлектора био је онемогућен густом маглом.

Резултат дејства ПАА био је: 4 непријатељска авиона оборена, а над циљ доспело у првој фази напада само 30%, а у другој око 10%. Непријатељ је бацио око 1.200 бомби разних калибра од којих је само 20% пало на циљ.

Утрошак муниције: 8.586 метака средње и великокалибарске артиљерије и 2.217 малокалибарске.

Други ваздушни напад изведен је 16 фебруара 1944, такође у две фазе: прва фаза трајала је од 19.55 до 23.15 часова, а учествовало је око 120 бомбардера; ова фаза продужена је све до 5.43 часова следећег јутра, а учествовало је преко 300 апарата. Висина и начин бомбардовања били су у свему исти као и код првог напада.

ПА артиљерија дејствовала је готово целе ноћи, нарочито источне батерије.

Одбрана је била веома успешна. Сматра се да је од свих непријатељских апарата овога пута само око 10 доспело до циља. Ноћ је била облачна. Сви су рефлектори били пребачени на источне секторе. Сем тога, многобројни пожари, изазвани у источном предграђу, доводили су непријатеља до забуне при тражењу циља.

У одбрани је учествовала и немачка ловачка авијација, али са slabим резултатима, јер није било довољно рефлектора, који би осветљавали циљ за дуже време, потребно за успешно дејство ловачке авијације. Пошто се убрзо још више наоблачило, то је рад ПА рефлектора, као и ловачке авијације, био немогућ.

Непријатељ је бацио преко 3.500 бомби разног калибра од којих је само 70 пало на град и проузроковало незнатне штете.

Артиљерија је утрошила 12.238 метака средњег и великог калибра и око 5.000 малог калибра.

Трећи ваздушни напад био је жешћи од оба прва и трајао је непрекидно целу ноћ 26/27 фебруара. У њему је учествовало око 700 апарата, од којих су апарати из Лењинграда правили по два налета у току ноћи, а остали, са даљих аеродрома, само по један.

У погледу начина извођења овог напада јасно се уочавају три фазе:

Прва фаза трајала је од 18.43—22.30 часова. Бомбардери су дејствовали у групама од по 20—30 апарата, долазећи увек са истока. Испред сваког таласа летели су апарати за изналажење и осветљавање циљева. У овој фази укупно је учествовало 250—300 апарата.

Друга фаза имала је за циљ изнуравање и трајала је од 22.30 до 2.30 часова следећег дана. Непријатељ је дејствовао појединачним апаратима или мањим групама са укупно 150 апарата.

Трећа фаза трајала је од 2.30—5.05 часова, а непријатељ је дејствовао групама од по десетину апарата. Групе авиона долазиле су са разних праваца, тако да се често дешавало да се напад изводи једновремено са пет разних праваца. Учествовало је око 250 апарата. Висине лета биле су најчешће од 4.000—5.000 м а каткад чак и 6.700 м.

Противавионска одбрана имала је тежак задатак како због ефикасности напада, тако и због његове дужине трајања. Па ипак, само око 5% бомбардера успело је да погоди циљ.

ПА артиљерија имала је највише успеха у првој фази због великог броја бомбардера који су се једновремено појављивали у зонама њенога дејства.

Утрошак артиљериске муниције износио је 14.200 метака средњег и великог калибра и 4.432 метка малих калибра.

Време је било лепо, те су рефлектори могли успешно да осветљавају. Ово је омогућило добро дејство и ноћних ловаца, који су оборили 4 непријатељска бомбардера.

Писац на крају узима у обзир јачину непријатељских напада, релативно мали број артиљериских оруђа, мало радиолокатора, па закључује да је општи резултат ПА одбране био добар.

На овакав резултат одбране, по мишљењу писца, утицали су следећи фактори:

— централизовано командовање свим ПА средствима;

— врло добра обука послуге како за дејство дању, тако и ноћу;

— добро функционисање службе ВООВ;

— уопште добро спроведена дисциплина како код јединица, тако и код становништва.

* * *

Ако извршимо анализу горе наведеног ратног примера, долазимо до следећих података:

1) Површина главног дела града, која је била захваћена планом ПАО, износила је 48 км², што значи да је просечно на 1 км² било: 2 оруђа средњег и великог калибра и 1 оруђе малог калибра. Сам писац каже да је овај број био недовољан и да се доцније морао повећати.

2) Однос артиљерије средњег према артиљерији малог калибра био је 2:1 што изгледа да је за ову ситуацију било добро. Просечан утрошак муниције износио је на једно оруђе средњег и великог калибра 97 у првом, 139 у другом и 161 метак у трећем нападу. Значи, за сваки ноћни напад трошен је скоро по један борбени комплет.

Утрошак муниције код артиљерије малог калибра био је у овој ситуацији знатно мањи — по 53 у првом, 119 у другом и 105 метака на оруђе у трећем нападу. Ово се објашњава висином лета непријатељских бомбардера, као и недовољним осветљавањем. Даље, видимо да се највише дејствовало запречном ватром, јер је то једино и било могуће при овако недовољном броју батериских радиолокатора и слабом осветљавању.

3) Великокалибарска ПА артиљерија (105 мм) видимо да је била распоређена на најважнијем правцу налета — са истока, али ближе објекту, тј. на унутрашњем појасу батерија. Факат да је у батерији било само 2 оруђа 105 мм, потврђује недостатак артиљерије овог калибра, а не неки тактички принцип. Напротив, ПА батерије 88 мм имале су најчешће по 6 оруђа, што је давало увек врло добре резултате.

4) Са 36 ПА рефлектора осветљавани су само источни прилази објекту, те о кружном осветљавању није могло бити ни говора, ма да је потреба за њим постојала. Да је било потпуније осветљавање и рад ноћних ловаца био би ефикаснији.

5) У погледу службе ВООВ показало се да ПАО објекта мора да има своју властиту службу ВООВ, и то што је могуће потпунију и на што већем удаљењу, која треба да се ослања на територијалну, односно фронтовску мрежу.

6) Радиолокатори су неопходни при ПАО сваког објекта, а нарочито приморских и приграничних градова, где се нема могућности за даље истурање осматрачких станица.

7) За нападача је карактеристично да је редовно прибегавао ноћним нападима који су увек били дуготрајни. Овакве нападе било је теже издржати и становништву и јединицама ПАО. Сем тога, било је отежано или чак и онемогућено гашење пожара и предузимање осталих мера ПАЗ-а.

С друге стране, ноћни напади нису имали потребе за пратњом ловачке авијације, која је, свакако, била корисније употребљена за дејство негде на фронту.

Сем тога, дејство ПА артиљерије при недовољном броју радиолокатора и рефлектора није могло бити ефикасно као што би било при дневним нападима.

8) Правци највероватнијих напада заиста су и били у духу процене ситуације, — са источне стране, али се не сме губити из вида да је непријатељ редовно вршио нападе и са осталих праваца, и то једновремено, у циљу присиљавања ПАО да дели своју ватру и тиме смањује ефикасност дејства.

Најзад, интересантно је уочити мали став штабова, као и перфектну обуку послуге коју писац ставља међу прве услове за успех.

Ренџић М. П.